

WOJEWÓDZKI URZĄD STATYSTYCZNY W OPOLU

Do użytku adresata

Nr egz ²⁴

ANALIZA URODZEŃ
W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM
W LATACH 1970-1984

Opole, październik 1985 r.

PRZEDMOWA

Wojewódzki Urząd Statystyczny w Opolu w 1983 r. rozpoczął cykl wydawnictw obejmujących analizę zjawisk demograficznych w województwie opolskim od 1970 r.

Pierwsza publikacja ukazała się w 1983 r. pt. "Zmiany w strukturze ludności województwa opolskiego w latach 1970-1980"

W 1984 r. wydana została "Analiza małżeństw i rozwodów w województwie opolskim w latach 1970-1983".

Publikacja niniejsza "Analiza urodzeń w województwie opolskim w latach 1970-1984" jest trzecią edycją z tego cyklu.

Analiza została opracowana przez dr Jerzego Balaryna przy współpracy zespołu pracowników Oddziału Badań Demograficznych i Społecznych.

Wojewódzki Urząd Statystyczny w Opolu zwraca się z prośbą do czytelników korzystających z niniejszego opracowania o zgłaszanie uwag i propozycji, które w przyszłości wykorzystane zostaną przy opracowaniu następnych publikacji z tego zakresu.

mgr Ludwik Ochęduszek

Dyrektor
Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego

Opole, październik 1985 r.

S P I S T R E Ś C I

	Str.
WSTĘP	5
RODNOŚĆ	6
Wprowadzenie	6
Dynamika urodzeń	11
Struktura urodzeń	13
Sezonowość urodzeń	16
Porównania przestrzenne urodzeń	17
Urodzenia według kolejności	22
PLODNOŚĆ	29
Wprowadzenie	29
Kobiety w wieku rozrodczym	30
Współczynniki płodności kobiet	35
Standaryzacja współczynników płodności	37
Współczynniki dzietności	38
Reprodukcja	39
Dynamika demograficzna	40
ZAKOŃCZENIE	41
TABLICE	
1. Urodzenia /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/ . . .	7
2. Ludność /1970-1984, 1970-1974, 1975-1979, 1980-1984/	8
3. Ruch naturalny /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	9
4. Urodzenia żywe /1970-1984, 1970-1974, 1975-1979, 1980-1984, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	11
5. Kobiety w wieku 20-29 lat /1970, 1975, 1980, 1984/	12
6. Dynamika urodzeń żywych /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	13
7. Urodzenia martwe i niezdolne do życia /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	13
8. Urodzenia żywe małżeńskie i pozamałżeńskie /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	14
9. Urodzenia żywe według płci /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	15
10. Urodzenia wielorakie /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	15
11. Sezonowość urodzeń żywych /1982, 1983, 1984, 1982-1984/	16
12. Urodzenia żywe na 1000 ludności w niektórych województwach /1970, 1975, 1980, 1983, 1984/	17

	Str.
13. Urodzenia żywe na 1000 ludności w wybranych krajach /1970, 1975, 1980, 1983/	18
14. Rozkład natężenia urodzeń w wybranych krajach /1970, 1975, 1980, 1983/	18
15. Urodzenia żywe w miastach i na wsi /1975, 1980, 1984/	20
16. Rozkład współczynników urodzeń w miastach i gminach /1975, 1980, 1984/	22
17. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki /1970, 1975, 1980, 1984/	22
18. Przeciętna kolejność urodzenia dziecka u matki /1970, 1975, 1980, 1984/	24
19. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki /1970, 1975, 1984/	24
20. Struktura urodzeń żywych według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki /1970, 1975, 1984/	25
21. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki w miastach i na wsi w 1984 r.	26
22. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i cech społeczno-zawodowych matki w 1984 r.	28
23. Kobiety w wieku rozrodczym /1970, 1975, 1980, 1984/	30
24. Kobiety w wieku rozrodczym według grup wieku /1970, 1975, 1980, 1984/	31
25. Struktura kobiet w wieku rozrodczym /1970, 1975, 1980, 1984/	31
26. Kobiety w wieku rozrodczym według grup wieku /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	32
27. Dynamika i struktura kobiet w wieku rozrodczym /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	34
28. Płodność kobiet /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	35
29. Współczynniki płodności ogólnej /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	38
30. Współczynniki dzietności ogólnej /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	38
31. Współczynniki reprodukcji brutto /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	39
32. Współczynniki dynamiki demograficznej /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	32

WYKRESY

Urodzenia, przyrost naturalny i zgony na 1000 ludności /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	10
Urodzenia i małżeństwa na 1000 ludności /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984/	10
Urodzenia żywe na 1000 ludności w miastach w 1984 r.	19
Urodzenia żywe na 1000 ludności na wsi w 1984 r.	19

WSTĘP

Rozwój ludności danego terytorium w głównej mierze zależy od natężenia urodzeń czyli od rodności, przez którą rozumie się częstość dzieci w obrębie danej populacji. Na wzrost zaludnienia mają oczywiście wpływ również inne czynniki demograficzne a wśród nich umieralność, migracje, stan i struktura ludności oraz istotne czynniki pozademograficzne, takie jak - rozwój ekonomiczny, warunki bytu, poziom cywilizacji, stan zdrowotności, wierzenia i obyczaje, lecz nie są one podstawowymi, sprawczymi czynnikami tego rozwoju.

Od natężenia urodzeń zależy rotacja pokoleń, przy czym tempo ich wymiany może wynikać zarówno z działania przytoczonych wyżej czynników jak i wskutek świadomej, prowadzonej przez państwa, polityki populacyjnej. Polityka ta może mieć charakter pronatalistyczny, gdy stawia sobie zadanie zwiększenia natężenia urodzeń lub antynatalistyczny jeśli jej zadaniem jest to natężenie obniżyć. W połowie lat 60-tych w większości krajów Europy obserwuje się tendencję do obniżania się poziomu rodności w miejsce utrzymującego się dotychczas sukcesywnego wzrostu. Wystąpiło więc zjawisko wyraźnej transformacji demograficznej, którego przyczyny doszukiwać się można i należy w reformach społecznych idących w kierunku egalitaryzmu oraz ukształtowania się postaw konsumpcyjnych, z którymi wiąże się akceptacja modelu rodziny małodziejnej przez większość warstw społecznych. Pod wpływem opinii publicznej, polityka rządów uległa znacznej liberalizacji w dziedzinie antykoncepcji, przerywania ciąży i sterylizacji. W miejsce prowadzonej przez wiele państw polityki ukierunkowanej na rozwój płodności nastąpiły przeobrażenia w stosunkach społecznych, zmieniając podstawy w dziedzinie wolności, godności, wartości człowieka i praw społeczeństwa - pod wpływem m.in. ruchów młodzieżowych i związanych z nimi subkultur, podkreślających wysoką wagę niezależności jednostki oraz jej wolności w stosunkach społecznych. Upadł więc cały system nacisków, tradycyjnie oddziaływających na rzecz wzrostu płodności. Sprawa decyzji o poczęciu potomstwa stała się prywatną sprawą rodziców, których poczucie odpowiedzialności przed społeczeństwem i potrzeby emocjonalne zaspokaja posiadanie jednego lub dwojga dzieci. Utrzymując się w niektórych krajach instytucjonalne formy oddziaływania na poziom płodności tracą stopniowo stymulujący wpływ na płodność. W miejsce dotychczasowych zakazów nastąpiła legalizacja usług z zakresu planowania rodziny, antykoncepcji i przerywania ciąży. W trosce o przewidywany młody bór siły roboczej i postępujące starzenie się ludności, w niektórych państwach, m.in. we Francji i w większości krajów demokracji ludowej, podejmowane są działania w celu podniesienia płodności do poziomu zapewniającego co najmniej reprodukcję prostą. Jak utrzymują niektórzy demografowie, dopiero rodzina z trójgiem dzieci umożliwia osiągnięcie reprodukcji prostej, gdyż należy uwzględnić te małżeństwa i kobiety, które są sterylizowane bądź posiadają płodność ograniczoną biologicznie. W tym celu we współczesnych politykach pronatalistycznych dokonuje się zabiegów w dziedzinie podziału dochodów, umożliwiających rodzinom posiadania potomstwa bez osobistych, społecznych i ekonomicznych poświęceń. Dodatek to mają sprzyjać reprodukcji, a zalicza się do nich system zasiłków rodzinnych na wychowanie dzieci, pożyczki dla nowożeńców, kredyty na urządzenie gospodarstwa domowego; dogodne warunki pracy rodziców, przedłużone urlopy macierzyńskie, system żłobków i przedszkoli.

Mimo podejmowanych zabiegów w wielu krajach występował spadkowy trend płodności. Również migracje mające uzupełniać braki siły roboczej w niektórych rozwiniętych krajach zachodnich nie rozwiązały ich kwestii ludnościowych. Są one obecnie i będą prawdopodobnie nadal przedmiotem troski rządów, których zainteresowanie polityką ludnościową i prognozami w tej dziedzinie siłą rzeczy musi wzrastać we wszystkich krajach świata.

W artykule pt.: "Koniec światowego wyżu urodzeń", The Economist 10 maja 1980 r. podaje, że demografowie angielscy w 1965 r. opublikowali prognozę, z której wynikało, iż w 1978 r. liczba urodzeń w Wielkiej Brytanii wyniesie 1150 tys. Rzeczywista jednak liczba urodzeń w tymże roku wyniosła jedynie 687 tys., czyli że błąd wyniósł 1/3 przewidywanej wielkości. W roku, w którym została opublikowana wymieniona prognoza /1965/ wystąpiła niewytłumaczona zmiana postaw reprodukcyjnych i nagłe odwrócenie dotychczasowego, rosnącego trendu urodzeń i to we wszystkich, bardziej uprzemysłowionych krajach Europy.

Prowadzona w Chinach polityka ludnościowa ma obecnie zdecydowanie antynatalistyczny charakter, zdążający do celu, którym jest przeciętnie jedno dziecko w rodzinie. Jej pozytywny wynik w kraju o 1/4 ludności świata może zdezaktualizować wszelkie dalsze przewidywania i prognozy dotyczące stanu ludności świata. I chociaż w takich rejonach ziemi jak Środkowa Afryka, Meksyk - wskaźniki urodzeń utrzymują się na poziomie rodności naturalnej, a niektóre kraje prowadzą nadal politykę pronatalistyczną, to upowszechnienie idei i środków kontroli urodzeń oraz stosowanie silnych

bodźców antyurodzeniowych być może doprowadzą do transformacji w krajach dotąd przez nią nie dotkniętych. Konsekwencją tego będzie prawdopodobna stabilizacja zaludnienia świata w połowie XXI wieku. Są to oczywiście przewidywania przyszłych postaw i działań na rzecz spadku dynamiki urodzeń lecz przeszłe doświadczenia w tej dziedzinie uczą, że transformacja dokonuje się przede wszystkim pod wpływem zmian w potencjale rozrodczym ludności ale też ich siłę działania mogą zdominować przemiany w ekonomice bądź w ideach i stosunkach społecznych. Które z czynników wezmą w określonym czasie górę jest wielką niewiadomą i stąd wywodzą się błędy prognozowania.

Nie mniej jest oczywiście ewidentne, że wraz z postępem cywilizacji, uprzemysłowienia i kultury ludność poszczególnych krajów, kontynentów a w konsekwencji i całego świata zdążyła do obniżenia stopy urodzeń. Ma to ścisły dość związek z nie nadążaniem zapewniania szybciej przyrastającego generacjom niezbędnych środków utrzymania, a w szczególności wyżywienia i mieszkań. Oczywiście proces spadku stopy urodzeń jest w świecie znacznie zróżnicowany i na ogół jej wysokość jest odwrotnie proporcjonalna do poziomu stopy życiowej.

W Polsce powojennej natężenie urodzeń można w zasadzie wiązać ze zmianami w strukturze wieku ludności będącej w okresie najwyższej płodności: - 20-29 lat, chociaż zmiany tego natężenia i jego nieoczekiwane meandry mają swe źródło również w zmianie postaw prokreacyjnych ludzi wchodzących lub będących w wieku matrymonialnym. Ostatnio 15-letnie daje w tym względzie ciekawe pole obserwacji i ocen, stąd też celem stawianym w niniejszym opracowaniu jest próba analizy zagędnienia rodności w oparciu o materiały źródłowe dotyczące przede wszystkim województwa opolskiego, ale również skali kraju i innych obszarów - jeśli będzie to niezbędne dla porównań.

RODNOŚĆ

Wprowadzenie

Pod pojęciem rodności należy rozumieć liczbę urodzeń w danym okresie /np. w roku/ przeliczoną na 100 lub 1000 ludności określonego obszaru geograficznego. Jest to więc wielkość wskaźnikowa określająca częstość urodzeń w ramach pełnej populacji, zwana również współczynnikiem lub stopą urodzeń. Rodność całkowita ujmując urodzenia żywe i martwe, natomiast rodność efektywna uwzględnia tylko urodzenia żywe. W ewidencji urodzeń w Polsce obowiązują określenia rozróżniające: 1/ noworodki żywe, które bezpośrednio po wydaleniu lub wydobyciu z ustroju matki wykazują przynajmniej jedną z oznak życia: bicie serca, oddychanie, tętnienie popowiny, skurcze mięśni zależne od woli - o ile ważą co najmniej 1001 g lub ważą co najmniej 601 g a poniżej 1001 g i przeżyły co najmniej 24 godziny; 2/ noworodki martwe urodzone, których zgon nastąpił przed całkowitym wydaleniem lub wydobyciem z ustroju matki, a które w chwili urodzenia ważyły co najmniej 1001 g; 3/ noworodki niezdolne do życia z oznakami życia, którymi są noworodki o wadze co najmniej 601 g a poniżej 1001 g, które po wydaleniu lub wydobyciu z ustroju matki żyły krócej niż 24 godziny; 4/ noworodki niezdolne do życia bez oznak życia, którymi są noworodki o wadze 601 g. a poniżej 1001 g, które w chwili wydalenia lub wydobycia z ustroju matki nie wykazują oznak życia.

Fakt urodzenia jest wynikiem zapłodnienia, ciąży a następnie porodu, który może być pojedynczy /zwykły/ gdy rodzi się jedno niemowlę lub wieloraki gdy rodzi się dwoje lub więcej niemowląt /bliźnięta, trójaczki itd./ albo wydany zostaje jeden lub więcej płodów. Pod pojęciem płodu rozumie się produkt zapłodnienia i ciąży o wadze poniżej 601 gramów wydobyty z ustroju matki w wyniku porodu lub o wadze poniżej 301 g wydobyty w wyniku poronienia samoistnego bądź sztucznego. Poród, niezależnie od ilości wydobytych produktów zapłodnienia, może być czasowy, kiedy czas trwania ciąży wynosi co najmniej 37 tygodni; przedwczesny, gdy ciąża trwała 29-36 tygodni lub nie- wczesny gdy ciąża trwała 16-28 tygodni. Cochy poronienia samoistnego lub sztucznego na wydobycie płodu po ciąży trwającej poniżej 16 tygodni gdy jego waga nie przekraczała 300 g.

Dalsze rozważania dotyczą urodzeń żywych, martwych i niezdolnych do życia bez uwzględnienia długości trwania ciąży oraz bez uwzględnienia poronień.

Fakty urodzeń rejestrują urzędy stanu cywilnego na podstawie zgłoszeń osób zainteresowanych i opartych na zaświadczeniach wystawionych przez zakłady służby zdrowia, lekarzy i położne. Pełność i kompletność tej rejestracji, poza niektórymi nieistotnymi opóźnieniami zgłoszeń oraz poza różnicami w definicji urodzenia żywego / od 1963 r./ nie nasuwa obecnie zastrzeżeń.

Dane o urodzeniach i zjawiskach im towarzyszących, a dotyczących województwa opolskiego, zostały doprowadzone do porównywalności, tam gdzie było to możliwe, do podziału administracyjnego wprowadzonego w 1975 r. za lata wcześniejsze, a tam gdzie sprawiało to większe trudności tylko za rok 1970, o ile w szczegółowych przypadkach nie wyjaśniono tego notką.

Sytuację w urodzeniach na obszarze województwa opolskiego w latach 1970-1984 prezentuje przeglądowo tabl. 1.

Tabl. 1. Urodzenia

Lata	Ogółem	Żywo		Martwe	Niezdolne do życia		Żywe w % ogółu urodzeń	Małżeń- skie w % uro- dzeń żywych
		razem	w tym małżeń- skie		z ozna- kami życia	bez znak życia		
Ogółem								
1970 ^{n/}	16469	16222	15378	155	70	22	98,5	98,8
1975	18158	17883	16920	156	67	50	98,5	94,6
1976	18639	18380	17365	153	69	41	98,6	94,5
1977	18596	18372	17348	131	64	29	98,8	94,4
1978	18342	18096	17093	150	62	34	98,7	94,3
1979	19294	19053	18018	143	59	39	98,8	94,6
1980	19093	18844	17868	141	70	38	98,7	94,8
1981	18982	18738	17767	124	75	45	98,7	94,8
1982	19441	19215	18262	118	43	65	98,8	95,0
1983	20115	19901	18946	117	31	66	98,9	95,2
1984	19739	19528	18615	109	66	36	98,9	95,3
Miasta								
1970 ^{n/}	6520	6409	5986	69	34	9	98,3	93,4
1975	7937	7805	7319	73	39	20	98,3	93,8
1976	8547	8438	7867	57	31	21	98,7	93,2
1977	8650	8540	7948	57	38	15	98,7	93,1
1978	8623	8508	7973	61	35	19	98,7	93,7
1979	9195	9076	8459	67	30	22	98,7	93,2
1980	9004	8870	8306	71	41	22	98,5	93,6
1981	9151	9022	8407	61	46	22	98,6	93,2
1982	9075	8966	8394	53	24	32	98,8	93,6
1983	9498	9408	8917	43	11	36	99,1	94,7
1984	9230	9123	8543	45	43	19	98,8	93,6
Wios								
1970 ^{uy}	9942	9813	9391	86	36	13	98,7	95,7
1975	10221	10080	9601	83	28	30	98,6	95,2
1976	10092	9942	9498	96	34	20	98,5	95,3
1977	9946	9832	9400	74	26	14	98,9	95,6
1978	9719	9588	9120	89	27	15	98,7	95,1
1979	10099	9977	9559	76	29	17	98,8	95,8
1980	10089	9974	9562	70	29	16	98,9	95,9
1981	9831	9716	9360	63	29	23	98,8	96,3
1982	10366	10249	9868	65	19	33	98,9	96,2
1983	10617	10493	10119	74	20	30	98,8	96,4
1984	10509	10405	10072	64	23	17	99,0	96,8

a/Dane szacunkowe.

Aby pełniej scharakteryzować rozwój rozrodczości na Opolszczyźnie warto przypomnieć, że poprzez dziający ostatnie 15-lecie okres ćwierćwiecza 1945-1970 miał znaczne wahania w natężeniu urodzeń^{1/}. Wahania te miały swą podstawową przyczynę w zmianach liczebności osób biorących udział w procesie rozrodczości w danym okresie. Specyfiką województwa opolskiego przy tym było i jest to, że ok. połowę ludności stanowią dawni mieszkańcy tych ziem mający różną strukturę wieku od pozostałej części ludności, która napłynęła tu z różnych regionów kraju i z zagranicy w ramach repatriacji i migracji.

1/Patrz: J. Balarzyn, Sytuacja demograficzna Opolszczyzny po II wojnie światowej, str. 187 i dalsze.

W końcu roku 1945 stan ludności na obszarze późniejszego /utworzonego w 1950 r./ województwa opolskiego wynosił 792 tys., a ćwierć wieku później, w końcu 1970 r. wyniósł 1059 tys. osób czyli zaludnienie wzrosło o 267 tys. Różnicę tę tworzyły urodzenia, których liczba wynosiła w tym okresie 563,9 tys. a które pomniejszone o liczby zgonów wynoszącą 208,4 tys. dały przyrost naturalny w wysokości 365,5 tys., przewyższający o 98,5 tys. różnicę stanów ludności, będącą ujemnym saldem wędrówkowym dla Opolszczyzny z tego okresu. Urodzenia, które zarejestrowano w ćwierćwieczu 1945-1970 według 5-leci miały rozkład zbliżony do normalnego, gdyż najwyższy udział - 22,9 % tj. 129,3 tys. urodzeń przyniosło środkowe 5-lecie: 1956-1960. Było to wojewódzkie 5-lecie wyżu urodzeń przesu-nięte o blisko 5 lat w stosunku do ogólnokrajowego, gdzie przypadało ono na lata 1951 - 1955 z 23,4 % udziałem urodzeń dla całego ćwierćwiecza. Takie usytuowanie szczytu urodzeń w województwie wynikało z odmiennej od krajowej struktury wieku ludności województwa a w szczególności z opóźnionego, w zestawieniu z ludnością napływową, wchodzenia w okres najwyższego natężenia płodności roczników kobiet u ludności miejscowej. Następne lata przynoszą stopniowe, wolniejsze aniżeli prze-ciętnie w kraju, obniżanie się liczby urodzeń. W latach 1966-1970 urodziło się na Opolszczyźnie /w ówczesnych granicach administracyjnych/ już tylko 95 tys. dzieci tj. 16,8 % urodzeń ćwierćwie-za. Ta skrócona charakterystyka urodzeń w okresie poprzedzającym analizowany, winna pomóc w wy-prowadzeniu wniosków o przyczynach zmian w dynamice rodności.

Ze względu na zmiany w podziale administracyjnym w kraju z dniem 1 VI 1975 r. zmniejszono obszar województwa i jego zaludnienie, co spowodowało konieczność przeliczenia niektórych danych za lata 1970-1975 dla porównywalności ciągów liczbowych dotyczących analizowanego tematu. O ile więc nie zaznaczono tego inaczej dane prezentowane w tablicach za 1970-1984 są porównywalne.

W latach 1970-1984 łącznie, a więc w ciągu 15 lat stan ludności województwa opolskiego - według nowego podziału administracyjnego - powiększył się o 85,2 tys. osób tj. 9,3 % podczas gdy w kraju o 13,5 %. Na przyrost ten złożyła się liczba 270,4 tys. urodzeń pomniejszona o 120,2 tys. zgonów oraz o wynoszące 65,0 tys. osób ujemne saldo migracji /łącznie z korektami pospisowymi po NSP z 1978 r./. Jak z powyższego wynika dodatnim czynnikiem były urodzenia pokrywające z nadwyżką liczbę zgonów i ujemnych sald wędrówek ludności województwa.

W zestawieniu z przyrostem ludności z pierwszego ćwierćwiecza, kiedy - pomimo znacznych ubytków migracyjnych - roczne tempo przyrostu wynosiło 1,3 % w następnym okresie spadło ono do 0,7 %, a jego przebieg ilustruje poniższe zestawienie w przedziałach 5-letnich.

Tabl.2. Ludność

Wyszczególnienie	1970-1984	1970-1974	1975-1979	1980-1984
------------------	-----------	-----------	-----------	-----------

Stan w końcu okresu

Ogółem	920,8 ^{a/}	961,7	969,3	1006,0
Miasta	399,5 ^{a/}	445,5	476,7	511,8
Wieś	521,3 ^{a/}	516,2	492,6	494,2

Przyrost w tys.

Ogółem	85,2	40,9	7,6	36,7
Miasta	112,3	46,0	31,2	35,1
Wieś	-27,1	-5,1	-23,6	1,6

Średnie roczne tempo wzrostu w %

Ogółem	0,7	0,9	0,6	0,7
Miasta	1,6	2,2	1,4	1,4
Wieś	-0,4	-0,2	-1,0	0,1

^{a/} Stan w dniu 31 XII 1969 r.; szacunek własny.

Sumując zatem 40 lecie: 1945-1984, można oszacować liczbę urodzeń, w każdorazowych granicach administracyjnych województwa opolskiego, na ok. 850 tys. /w tym w 1945 r. ok. 16 tys./. Oznacza - łoby to podwojenie liczby ludności, gdyby nie wpływ umieralności i ujemnego salda migracji. Poziom współczynników ruchu naturalnego w kraju i województwie prezentuje tabl. 3.

Tabl. 3. Ruch naturalny

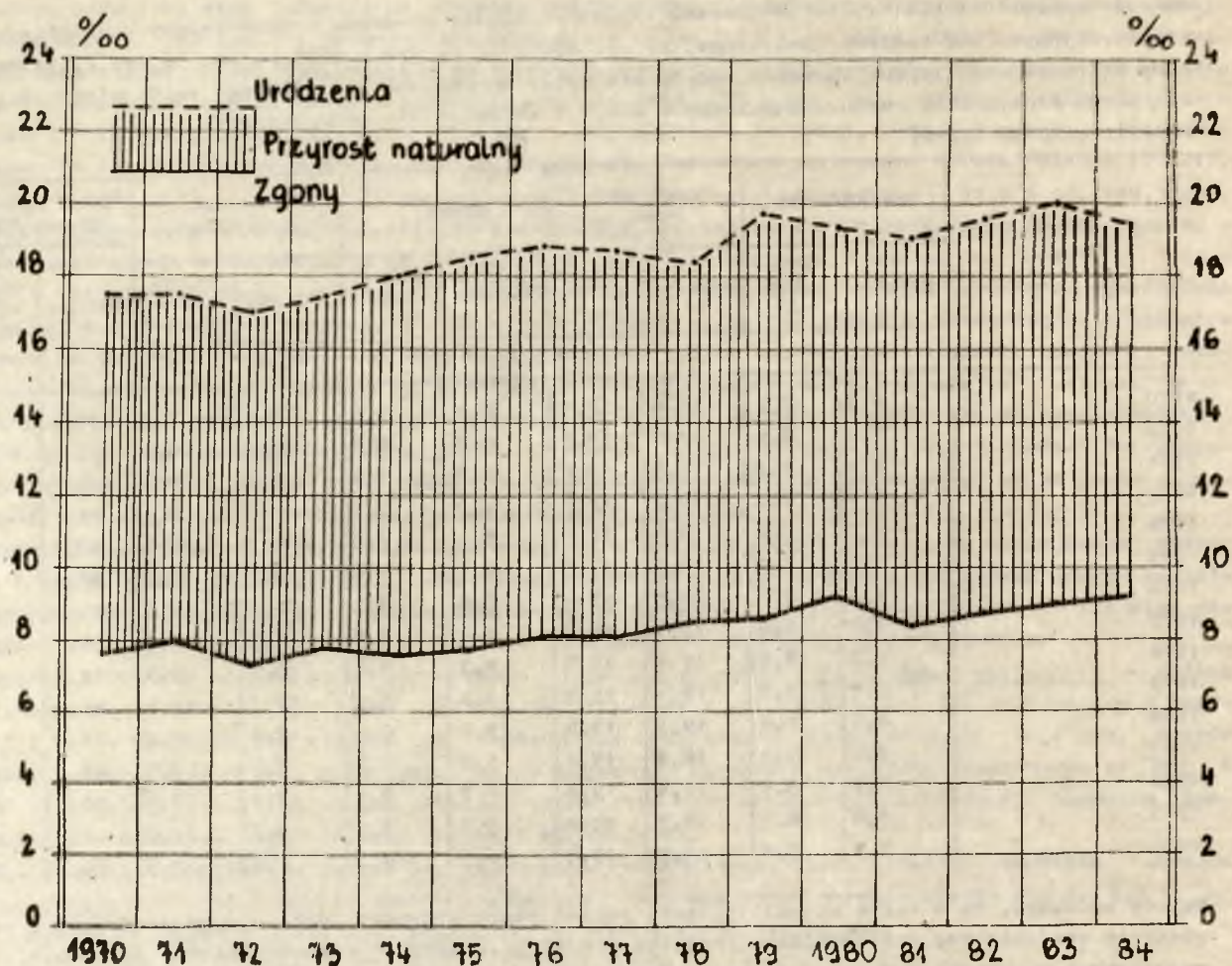
Lata	Małżeństwa		Urodzenia żywe		Zgony		Przyrost naturalny		Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	
	Polska	woje-wódz-two	Polska	woje-wódz-two	Polska	woje-wódz-two	Polska	woje-wódz-two	Polska	woje-wódz-two
	na 1000 ludności									
1970	8,5	7,8	16,6	17,5	8,1	7,6	8,5	9,9	33,4	28,6
1971	8,9	7,9	17,2	17,5	8,7	8,0	9,5	9,5	29,7	26,4
1972	9,3	8,1	17,4	17,0	8,0	7,3	9,4	9,7	28,6	26,4
1973	9,4	8,2	17,9	17,4	8,3	7,9	9,6	9,5	26,1	27,1
1974	9,5	8,6	18,4	18,0	8,2	7,6	10,2	10,4	23,7	22,4
1975	9,7	8,6	18,9	18,5	8,7	7,8	10,2	10,7	25,1	22,3
1976	9,5	8,6	19,5	18,9	8,8	8,1	10,7	10,8	24,0	23,7
1977	9,4	8,8	19,1	18,8	9,0	8,1	10,1	10,7	24,5	21,1
1978	9,3	8,9	19,0	18,4	9,3	8,6	9,7	9,8	22,5	23,7
1979	9,0	8,8	19,5	19,7	9,2	8,7	10,3	11,0	21,3	22,3
1980	8,6	8,6	19,5	19,4	9,0	9,3	9,6	10,1	21,3	22,0
1981	9,0	9,2	18,9	19,1	9,2	8,4	9,7	10,7	20,5	22,9
1982	8,7	8,7	19,4	19,6	9,2	8,8	10,2	10,8	20,4	20,9
1983	8,4	8,6	19,7	20,0	9,5	9,0	10,2	11,0	19,3	22,3
1984	7,7	7,8	18,9	19,5	9,9	9,2	9,0	10,3	19,1	20,5

Należy zauważyć, że w całym niemal 15-leciu poziom stopy przyrostu naturalnego dominował w województwie opolskim nad ogólnopolskim /wyjątek rok 1973/, który to poziom zaliczał się przecież do najwyższych w Europie a nawet w świecie. Taka sytuacja wynikała z wzajemnych relacji w natężeniu urodzeń i zgonów. Podczas gdy współczynniki zgonów w województwie przez cały okres układały się niżej przeciętnych krajowych, to natężenie urodzeń było 7-krotnie/ w latach 1970-1971, 1979 i 1981-1984/ tylko niższe od poziomu ogólnopolskiego, przynosząc w saldzie wyższy przyrost naturalny. Zaciekawiają ponadto wzajemne relacje w stopie małżeństw i stopie urodzeń gdyż współczynniki wojewódzkie małżeństw ani razu nie przewyższyły odpowiedników dla kraju, podczas gdy współczynniki urodzeń aż 8-krotnie dominowały nad krajowymi. Wydaje się więc, że stopa urodzeń w województwie opolskim osiągnęła wyższy poziom na tle stopy małżeństw wskutek - jak można wnioskować - wyższej płodności ogólnej. Przyczyny tego zjawiska wymagają dalszej analizy składników oddziałujących na poziom urodzeń bezpośrednio i pośrednio.

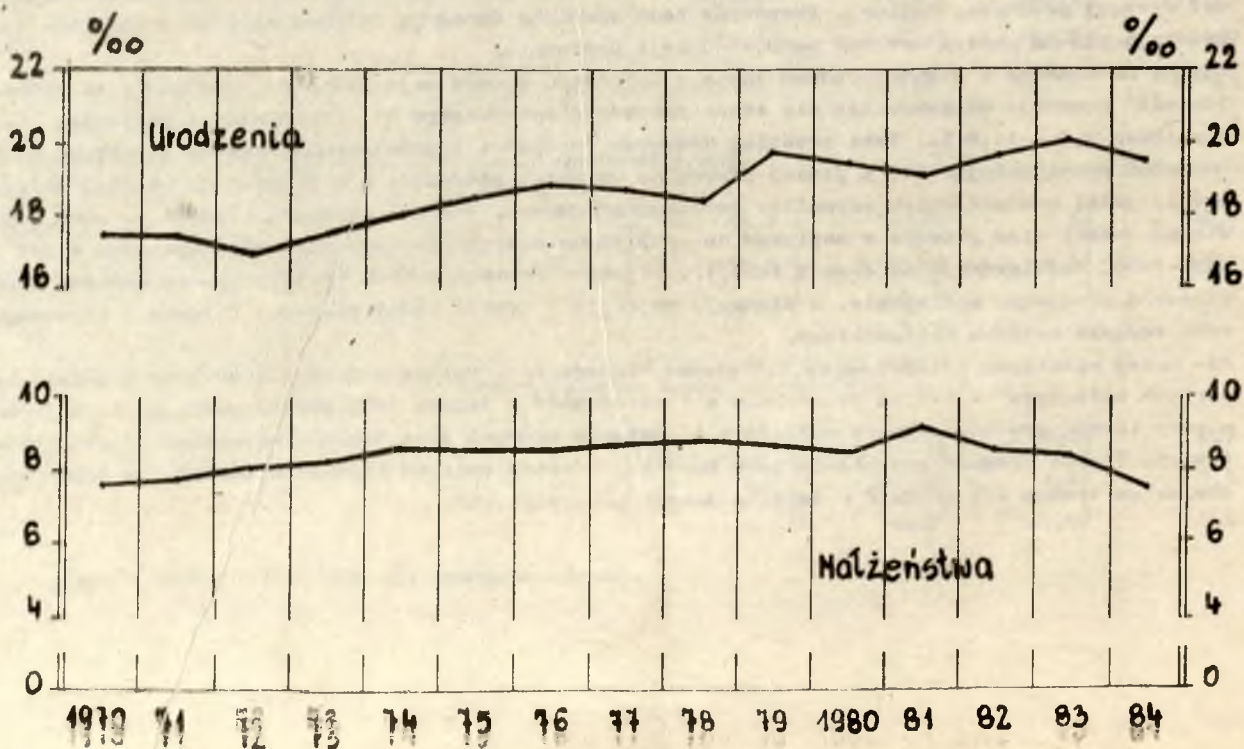
Zmiany zachodzące w stopie urodzeń jak i w natężeniu zgonów mają zbliżony przebieg i ta "równoległość" powoduje utrzymywanie się stopy przyrostu naturalnego na stałym niemal poziomie, bo w granicach 9,5 - 11,0 ‰. Taki przebieg krzywych urodzeń i zgonów reguluje młoda struktura wieku ludności przyczyniając się z jednej strony do wysokiej płodności a z drugiej do niskiej umieralności, jeśli pominąć wpływ czynników pozademograficznych. Wzrost natężenia urodzeń po roku 1970 wiązać należy więc głównie z napływem do grup wieku matrymonialnego roczników wyższych z lat 1950-1960. Potwierdzają to dane z tabl. 1., iż wśród urodzeń żywych 94,4-95,3% ich ogólnej liczby stanowią urodzenia małżeńskie, a wiadomo, że ok. 75 % kobiet rodzi pierwsze dziecko w pierwszym roku trwania związku małżeńskiego.

Nie uciekaj niektórzy autorzy /m.in. E. Vielrose "Urodzenia w Polsce w latach 1948-1960 w świetle wartości małżeństw" - cyt. za Smolińskim w "Rozrodczość w latach 1945-2000"/ uważają, że zależność między liczbą nowozawieranych małżeństw i poziomem urodzeń jest "dalece ograniczona" zaś kształtowanie liczby urodzeń przypisują jako najbardziej istotne zmianom płodności kobiet. /Z takim stanowiskiem trudno się zgodzić w świetle danych empirycznych/.

URODZENIA, PRZYRÓST NATURALNY I ZGONY NA 1000 LUDNOŚCI



URODZENIA I MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI



Dynamika urodzeń

W tabl.1. przedstawiono ogólny przegląd urodzeń w latach 1970-1984 /z wyjątkiem lat 1971 - 1974 dla których uzyskano dane porównywalne według nowego podziału administracyjnego tylko w odniesieniu do urodzeń żywych/. Liczba urodzeń w województwie opolskim zatem miała w zasadzie tendencję rosnącą do roku 1981, kiedy ogólna liczba urodzonych dzieci przekroczyła 20 tysięcy. Rok 1984 z liczbą o blisko 400 urodzeń niższą byłby więc być może sygnałem odrotu od tendencji dotychczasowej zwłaszcza, że po roku 1981 nastąpił również spadek natężenia w nowozawieranych małżeństwach osiągając w 1984 r. poziom z roku 1970 lecz twierdzenie takie byłoby przedwczesne. Do optymistycznych należy stwierdzenie, iż wśród ogólnej liczby nowo narodzonych systematycznie z roku na rok wzrasta odsetek żywo urodzonych. Liczba urodzeń martwych zmalała o 30 %, natomiast liczby odnoszące się do noworodków zarejestrowanych jako niezdolne do życia z oznakami bądź bez oznak życia utrzymują się z pewnymi wahaniami prawie na niezmiennym poziomie /może mieć też pewne zastrzeżenia co do pełności oraz prawidłowości zakwalifikowania takich urodzeń choćby z uwagi na skomplikowane definicje oraz instrukcję rejestracyjną/. Łączna liczba dzieci urodzonych martwo i nie zdolnych do życia nie przekraczała rocznie 300 przypadków w województwie co stanowiło ok. 1,5 % ogółu urodzeń, przy czym tak w miastach jak i na wsi odsetki tych urodzeń były podobne. Rosnący ogólny trend mają również urodzenia małżeńskie, głównie za sprawą wsi, gdyż w miastach utrzymują się one w zasadzie na stałym poziomie wykazując niższy ich odsetek. Mając do dyspozycji pełniejsze dane o urodzeniach żywych w analogicznym okresie, prześledzimy jaki przebieg miały one w 5-letnich okresach i z roku na rok.

Tabl.4. Urodzenia żywe

Lata	Ogółem	Miasta	Wioś	Ogółem	Miasta	Wioś
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
1970-1984	270382	122122	148260	18,6	17,7	19,4
1970-1974	82370	34366	48004	17,5	16,5	18,2
1975-1979	91786	42367	49419	18,8	18,2	19,4
1980-1984	96226	45389	50837	19,5	18,4	20,6
1970 ^{a/}	16222	6409	9813	17,5	16,1	18,6
1971 ^{a/}	16307	6726	9581	17,5	16,6	18,2
1972 ^{a/}	15982	6969	9013	17,0	16,9	17,1
1973 ^{a/}	16615	6912	9703	17,4	16,0	18,5
1974 ^{a/}	17244	7350	9894	18,0	17,0	18,8
1975	17885	7805	10080	18,5	17,6	19,2
1976	18380	8438	9942	18,9	18,3	19,3
1977	18372	8540	9832	18,8	18,2	19,3
1978	18096	8508	9588	18,4	17,9	19,0
1979	19053	9076	9977	19,7	19,2	20,1
1980	18844	8870	9974	19,4	18,5	20,3
1981	18738	9022	9716	19,1	18,4	19,9
1982	19215	8966	10249	19,6	18,2	21,0
1983	19901	9408	10493	20,0	18,9	21,1
1984	19528	9123	10405	19,5	18,1	20,9

a/Dane szacunkowe.

W całym analizowanym okresie - jak to już stwierdziliśmy wyżej - przybyło 270,4 tys. nowonarodzonych dzieci, przy czym w drugim 5-leciu 1970-1974 urodziło się o ponad 9 tys. dzieci więcej aniżeli w pierwszym lecz już w trzecim 5-leciu tylko o 4,5 tys. więcej aniżeli w drugim. Tak więc wystąpiła w latach 1970-1984 rosnąca tendencja w urodzeniach ale zarówno liczba jak i natężenie urodzeń w przeliczeniu na 1000 ludności stopniowo - szczególnie w ostatnim 5-leciu spadało. Warto przy tym zwrócić uwagę, iż jeśli w latach 1970-1974 liczba dzieci urodzonych na wsi była o blisko 12 tys. wyższa aniżeli w miastach, a różnica w natężeniu urodzeń wynosiła 1,7 % na korzyść wsi, to w drugim okresie 5-letnim różnica ta wyniosła nieco ponad 7 tys. /w odnośności 1,2 % / to w latach 1980-1984 liczba dzieci urodzonych na wsi była już tylko wyższa niż w miastach o ok. 5,5 tys., natomiast we współczynnikach tego okresu różnica rodności wyniosła aż 2,2 % na plus dla wsi.

Jak należy się domniemywać stały wzrost urodzeń miał swe źródło we wzroście liczby kobiet w wieku najwyższej płodności, t.j. w wieku 20-29 lat, jeśli bowiem ich generacje w końcu 1970 roku liczyły 65,3 tys., co stanowiło 13,5 % ogółu kobiet, to w 1975 r. liczebność ich wzrosła o ponad 20,5 tys. a udział do 17,1 %. Dalszy wzrost miał miejsce do 1980 roku, kiedy to wystąpiła szczytowa liczba kobiet w tym wieku - 89,2 tys. /17,7 %/, po czym rozpoczęła się tendencja spadkowa zarówno liczby kobiet w najkorzystniejszym dla rodności wieku, zniżając się w końcu 1984 r. do 86,1 tys. jak i ich udziału wśród ogółu kobiet do 16,7 %. Jednakże istotne jest tu zróżnicowanie zmian liczby i udziału kobiet w miastach i na wsi gdyż obie te grupy charakteryzuje różny poziom rodności.

Tabl.5. Kobiety w wieku 20-29 lat

Lata	Ogółem		Miasta		Wieś	
	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu kobiet	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu kobiet	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu kobiet
1970	65276	13,5	34029	16,0	31247	11,6
1975	85875	17,1	49174	20,7	36701	13,8
1980	89174	17,7	48303	19,2	40871	16,3
1984	86082	16,7	44432	16,7	41650	16,6

Między 1970 a 1975 rokiem przyrost liczby kobiet w najpłodniejszym wieku wyniósł w absolutnych liczbach w miastach ok. 15 tys. a na wsi ok. 5,5 tys. Udział w ogólnej liczbie tych generacji kobiet w miastach podniósł się do 20,7 %, co oznacza pewną nieuzasadnioną urodzeniami sprzed 20-29 lat w miastach ich partycypację, która wynikała z migracji tych roczników kobiet do miast ze wsi, gdzie ich udział - mimo, że nieco wyższy w 1975 r. niż w 1970 r. - wyniósł w ogólnej liczbie kobiet wiejskich tylko 13,8 %. Konsekwencją odpływu młodych kobiet ze wsi, który trwał do lat osiemdziesiątych w dużym natężeniu, była niemal stabilna liczba urodzeń na wsi, wzrastająca z 5-lecia na 5-lecie zaledwie po ok. 1,5 tys., podczas gdy w miastach przyrost ten z 8 tys. urodzeń w latach 1975-79 spadł do 3 tys. dopiero w latach 1980-1984.

Należy zwrócić przy tym uwagę, że natężenie urodzeń na 1000 ludności, było stale na wsi znacznie wyższe aniżeli w miastach, a więc migracja pewnej części kobiet w wieku najwyższej płodności do miast, w których współczynniki urodzeń są niższe, przyczyniła się do zmniejszenia ogólnej rodności w województwie.

Jednocześnie nasuwa się refleksja o rozpoczynającym się regresie w liczebności kobiet roczników najaktywniejszych rozrodczo, który uwidocznił się w ostatnich latach: 1980-1984, bowiem liczba kobiet w wieku 20-29 lat spada wówczas o ponad 3 tys., w tym w miastach o 4 tys., a na wsi o ok. 1 tys. Taka sytuacja może być konsekwencją obniżania się napływu do tej grupy kobiet roczników wyższych z lat 1955-1960, a ponadto pewnego zahamowania odpływu młodych kobiet ze wsi do miast po 1980 r. Stanowić to może zmienioną podstawę dla rozwoju rodności na wsi a więc i w województwie w latach 1985-1990, zwłaszcza, że sytuacja w zakresie warunków życia, poziomu budownictwa mieszkaniowego a przede wszystkim gospodarki rolnej na wsi uległa po 1980 r. znacznej poprawie. Rozpatrując rozwój rodności w okresach 5-letnich nie sposób pominąć dynamikę urodzeń żywych ujawniającą się z roku na rok. Ułatwiają to dane tablic 5 i 6.

Liczba urodzeń w analizowanym okresie miała trend rosnący, co nie oznacza, że występowały lata z wahnięciami regresywnymi. Takich lat, kiedy następował spadek urodzeń w zestawieniu z liczbą sprzed roku było ogółem 5, w miastach również 5, a na wsi 6 lat, przy czym nie były to najczęściej lata te same dla każdej zbiorowości.

Najniższą liczbę urodzeń w 15-leciu przyniósł rok 1972 z 15982 noworodkami, natomiast najwięcej urodzeń wystąpiło w 1983 r. bo 19901, przy czym ten rok był szczytowym tak w miastach jak i na wsi. Te absolutne wielkości urodzeń nie odzwierciedlają w pełni zmian w rzeczywistej rodności ze względu na zmieniający się stan zaludnienia, szczególnie w podziale na miasta i wieś. Ogólna stopa urodzeń /w przeliczeniu na 1000 ludności/ miała swe ekstrema w latach najniższej /1972/ i najwyższej /1983/ liczby urodzeń i wynosiła odpowiednio 17,0 - 20,0 ‰, czyli różniła się o 3,0 ‰. W miastach skrajne wielkości mieściły się w granicach 16,1 /1970 r./ - 19,2 ‰ /1979/ czyli rozpiętości wynosiły 3,1 ‰; natomiast na wsi wielkości te miały wartości skrajne od 17,1 /1972 r./ do 21,1 ‰ /1983 r./ czyli różniące się o 4,0 ‰. W ciągu całego analizowanego okresu poziom rodności na wsi był, jak to stwierdziliśmy, niezmiennie wyższy od miejskiego przy czym najniższą różnicę - 0,2 ‰ znajdujemy w 1972 r. zaś najwyższą - 2,8 ‰ w latach 1982 i 1984.

Biorąc za podstawę rok 1970 przyrost liczby dzieci urodzonych w ciągu roku był najwyższy w 1983 r. kiedy to urodziło się ich o 22,7 % więcej niż w roku wyjściowym. W miastach przyrost ten - w tych samych latach - wyniósł aż 46,8 %, a na wsi tylko 6,9 %. Sytuację tą można wyjaśnić tylko wzrostem ilości kobiet, które brały w miastach udział w procesie rozrodczym kosztem wsi i tylko wyższą płodnością kobiet wiejskich tłumaczy się w zasadzie stabilna ilość rodzonych dzieci na wsi.

Tabl.6. Dynamika urodzeń żywych

Lata	Ogółem	Miasta	Wieś	Ogółem	Miasta	Wieś
	1970=100			rok poprzedni = 100		
1970	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1971	100,5	104,9	97,7	100,5	104,9	97,6
1972	98,5	108,7	91,8	98,0	103,6	94,1
1973	102,4	107,8	98,9	104,0	99,2	107,7
1974	106,3	114,7	100,8	103,8	106,3	102,0
1975	110,3	121,8	102,7	103,7	106,2	101,9
1976	113,3	131,7	101,3	102,8	108,1	98,6
1977	113,3	133,3	100,2	100,0	101,2	98,9
1978	111,6	132,8	97,7	98,5	99,6	97,5
1979	117,5	141,6	101,7	105,3	106,7	104,1
1980	116,2	138,4	101,6	98,9	97,7	100,0
1981	115,5	140,8	99,0	99,4	101,7	97,4
1982	118,4	139,9	104,4	102,5	99,4	105,5
1983	122,7	146,8	106,9	103,6	104,9	102,4
1984	120,4	142,3	106,0	98,1	97,0	99,2

Przeciętne /średnie geometryczne/ tempo wzrostu urodzeń żywych w województwie wynosiło w latach

1970 - 1984 ogółem - 101,3 % - 100,0 = 1,3 %
 w miastach - 102,4 % - 100,0 = 2,4 %
 na wsi - 100,5 % - 100,0 = 0,5 % rocznie.

Struktura urodzeń

Liczba corocznie rodzonych w województwie dzieci pomniejsza się o urodzenia martwe i niezdolne do życia, które dla matek, rodziców a także dla społeczeństwa ponoszące pewne świadczenia na rzecz kobiety spodziewającej się dziecka, stanowią niepowetowaną stratę.

Jest to wprawdzie zjawisko o niezbyt dużych rozmiarach w stosunku do liczby ogólnej urodzonych lecz ma negatywny wpływ na ocenę stanu opieki zdrowotnej w danej jednostce terytorialnej a szczególnie na stan psychiczny osób bezpośrednio zainteresowanych. Interesujące więc będzie przyjrzeć się rozmiarom i zmianom w natężeniu tego zjawiska w ostatnim 15-leciu.

Tabl.7. Urodzenia martwe i niezdolne do życia^{a/}

Lata	Ogółem	Miasta	Wieś	Ogółem	Miasta	Wieś
	w liczbach bezwzględnych			w % ogółu urodzeń		
Urodzenia martwe i niezdolne do życia ^{a/}						
1970	247	112	135	15,0	17,2	13,6
1975	273	132	141	15,0	16,6	13,8
1976	259	109	150	13,9	12,8	14,9
1977	224	110	114	12,0	12,7	11,5
1978	246	115	131	13,4	13,3	13,5
1979	241	119	122	12,6	12,9	12,1
1980	249	134	115	13,0	14,9	11,4
1981	244	129	115	12,9	14,1	11,7
1982	226	109	117	11,6	12,0	11,2
1983	214	90	124	10,6	9,5	11,7
1984	211	107	104	10,7	11,6	9,9

a/ Z oznakami życia i bez oznak życia.

Tabl.7. Urodzenia martwe i niezdolne do życia^{a/} /dok./

Lata	Ogółem	Miasta	Wioś	Ogółem	Miasta	Wieś
	w liczbach bezwzględnych			w %, ogółu urodzeń		
	w tym urodzenia martwe					
1970	155	69	86	9,4	10,6	8,6
1975	156	73	83	8,6	9,2	8,1
1976	153	57	96	8,2	6,7	9,5
1977	131	57	74	7,0	6,6	7,4
1978	150	61	89	8,2	7,8	9,2
1979	143	67	76	7,4	7,3	7,5
1980	141	71	70	7,4	7,9	6,9
1981	124	61	63	6,5	6,7	6,4
1982	118	53	65	6,1	5,8	6,3
1983	117	43	74	5,8	4,5	7,0
1984	109	45	64	5,5	4,9	6,1

a/Z oznakami życia i bez oznak życia.

Zmiany w bezwzględnej liczbie dzieci martwo urodzonych oraz niezdolnych do życia, które wystąpiły w województwie w latach 1970-1984 są niezbyt duże, gdyż różnica między największym poziomem z 1975 r. kiedy urodziło się ich 273 a najniższym z 1984 z liczbą 211, a więc wynosząca 62 urodzenia /29,4 %/, nie jest imponująca w stosunku do oczekiwań. Jeśli jednak zauważymy, że wzrastającej sukcesywnie ogólnej liczbie urodzeń towarzyszył postępujący relaktywny spadek urodzonych martwo lub niezdolnych do życia to jednak oznacza to pewien postęp. Określają go promille tych urodzeń obliczone w stosunku do ogółu urodzeń - tak żywych jak i martwych bądź niezdolnych do życia.

Tak więc jeśli w 1970 roku na 1000 urodzeń przypadało 15,0 martwych i niezdolnych do życia to w roku 1984 już tylko 10,7 czyli o 28,7 % mniej. W tym samym czasie w miastach spadek był o 32,6 % a na wsi o 27,2 %. W samej grupie urodzeń martwych odpowiednie spadki wynosiły: ogółem o 30 %, w miastach o 35 % oraz na wsi o 25 %.

Należy jednakże zauważyć, że współczynniki urodzeń martwych nie odbiegają od siebie poziomem w miastach i na wsi zbyt wyraźnie, a nawet częściej są niższe na wsi jeśli rozpatrywać łącznie urodzenia martwe i niezdolne do życia.

W strukturze urodzeń żywych urodzenia dzieci małżeńskich dominują a odsetki urodzeń pozamałżeńskich, czyli urodzenia ze związków nie uznawanych przez prawo małżeńskie, w całym analizowanym okresie oscylowały w przedziale 4,7 - 5,6 % ogółu urodzeń w województwie. W podziale na miasta i wieś różnice te mieściły się odpowiednio w przedziałach 6,1 - 6,9 % i 3,2 - 4,9 %, co oznacza, że w częstotliwości urodzeń pozamałżeńskich miasta mają przewagę. Wielkości dotyczące tego, coraz mniej jakby się wydawało istotnego społecznie, problemu prezentuje tabl.8.

Tabl.8. Urodzenia żywe małżeńskie i pozamałżeńskie

Lata	Ogółem			Miasta			Wieś			% pozamałżeńskich		
	ogółem	małżeńskie	pozamałżeńskie	razem	małżeńskie	pozamałżeńskie	razem	małżeńskie	pozamałżeńskie	ogółem	miasta	wieś
1970	16222	15378	845	6409	5986	423	9813	9391	422	5,2	6,6	4,3
1975	17885	16920	965	7805	7319	486	10080	9601	479	5,4	6,2	4,8
1976	18380	17365	1015	8438	7867	571	9942	9498	444	5,5	6,8	4,5
1977	18372	17348	1024	8540	7948	592	9832	9400	432	5,6	6,9	4,4
1978	18096	17093	1003	8508	7973	535	9588	9120	468	5,5	6,3	4,9
1979	19053	18018	1035	9076	8459	617	9977	9559	418	5,4	6,8	4,2
1980	18844	17868	976	8870	8306	564	9974	9562	412	5,2	6,4	4,1
1981	18738	17767	971	9022	8407	617	9716	9360	356	5,2	6,8	3,7
1982	19215	18262	953	8966	8394	572	10249	9868	381	5,0	6,8	3,7
1983	19901	18946	955	9498	8917	581	10493	10119	374	4,8	6,1	3,6
1984	19528	18615	913	9123	8543	580	10405	10072	333	4,7	6,4	3,2

W strukturze urodzeń żywych istotny jest podział według płci noworodków, który uwzględniony w analizie potwierdza istnienie stałej biologicznej nadwyżki urodzeń chłopców nad liczbą urodzonych w tym samym czasie dziewcząt. Proporcje urodzeń chłopców na 1000 urodzeń ogółem mieściły się w województwie opolskim w przedziale 510-519, w miastach w granicach 506-524, zaś na wsi między 510 a 521 urodzeń chłopców.

Jak widać zwężenie rozpiętości przedziałów, w których mieszczą się współczynniki urodzeń chłopców wiąże się z liczebnością zbioru, który im większy tym omawiana prawidłowość występuje w nim wyraźniej, co odpowiada prawu wielkich liczb. Rozpiętość współczynników urodzeń chłopców w skali całej Polski w tychże latach mieściła się w granicach 513,1 - 516,7 potwierdzając tę statystyczną regułę i prawidłowość demograficzną.

Tabl. 9. Urodzenia żywe według płci

Lata	Ogółem		Miasta		Wieś		Urodzenia chłopców na 1000 urodzeń żywych		
	ogółem	w tym chłopcy	razem	w tym chłopcy	razem	w tym chłopcy	ogółem	miasta	wieś
1970 ^{a/}	18577	9585	7237	3763	11340	5822	516	520	513
1975	17885	9271	7805	4093	10080	5178	518	524	514
1976	18380	9547	8436	4367	9942	5180	519	518	521
1977	18372	9544	8540	4457	9832	5087	519	522	517
1978	18096	9232	8508	4308	9588	4924	510	506	513
1979	19053	9747	9076	4638	9977	5109	512	511	512
1980	18844	9668	8870	4573	9974	5095	513	516	511
1981	18738	9553	9022	4592	9716	4961	510	509	511
1982	19215	9935	8966	4649	10249	5286	517	519	516
1983	19901	10234	9408	4878	10493	5356	514	518	510
1984	19528	9965	9123	4655	10405	5310	510	510	510

a/Według podziału administracyjnego z 1970 r.

Fenomen nadwyżki urodzeń chłopców nad dziewczętami może mieć swe uzasadnienie jako naturalne dążenie do rekompensaty za ubytek późniejszy spowodowany nadumieralnością niemowląt płci męskiej a następnie mężczyzn, w związku z mniejszą żywotnością ich organizmów.

Jako uzupełnienie obrazu zjawiska urodzeń warto przytoczyć tablicę ilustrującą urodzenia z porodów wielorakich. Liczby urodzeń, z których przyszło na świat więcej niż jedno dziecko zawierały się w badanym okresie w przedziale 277-401, przy czym były to urodzenia żywe, martwo jak i niezdolne do życia.

Tabl.10. Urodzenia wielorakie^{a/}

Lata	Ogółem	Bliźnięta				Trojaczki					Czworaczki
		razem	2 chłopców	1 chłopiec i 1 dziewczynka	2 dziewczynki	razem	3 chłopców	2 chłopców i 1 dziewczynka	1 dziewczynka i 2 chłopcy	3 dziewczynki	
1970 ^{b/}	362	362	132	108	122	-	-	-	-	-	-
1975	277	274	98	110	66	3	-	-	-	3	-
1976	331	328	.	.	.	3	.	.	.	.	-
1977	345	342	120	120	102	3	-	-	3	-	-
1978	361	358	140	98	120	3	3	-	-	-	-
1979	384	378	108	126	144	6	-	-	3	3	-
1980	319	316	110	114	92	3	-	-	3	-	-
1981	401	398	128	146	124	3	3	-	-	-	-
1982	351	344	118	116	110	3	-	-	3	-	4
1983	379	376	130	148	98	3	-	-	3	-	-
1984	399	390	108	170	112	9	-	6	3	-	-

a/Żywe, martwe i niezdolne do życia, b/Według podziału administracyjnego z 1970 r.

Jak z powyższego wynika na 1000 urodzeń 15 do 22 to urodzenia z porodów wielorakich, głównie bliźniaczych. Trojaczki występowały w urodzeniach zarejestrowanych w województwie opolskim z małymi wyjątkami corocznie, jako pojedynczy przypadek, a w niektórych latach /1979 i 1984/ dwu i trzykrotnie. Urodzenie czworaczek w 1982 r. na wsi polskiej było ewenementem w skali kraju, w której to nawet skali takie przypadki nie występują corocznie.

Wśród urodzeń bliźniąt najczęściej występowała kombinacja: 1 chłopiec i 1 dziewczynka, następnie 2 chłopców, a najrzadziej - 2 dziewczynki. O prawidłowościach w urodzeniach trojaczek wg płci nie można wnioskować na podstawie pojedynczych przypadków.

Sezonowość urodzeń

W badaniach sezonowości urodzeń dają się zauważyć występujące wahania w liczbie urodzeń w poszczególnych miesiącach. Do wyliczeń sezonowości przyjęto dane o urodzeniach według miesięcy w latach 1982-1984, które charakteryzowały się najwyższym poziomem urodzeń w ostatnim 15-leciu. Maksimum urodzeń przypada na rok środkowy tego 3-letniego okresu, co zwalnia z obowiązku eliminacji wpływu trendu, gdyż taki wpływ nie istniał. Wpływ niejednakowej liczby dni w miesiącu eliminowano mnożąc liczby urodzonych w miesiącach mających po 31 dni przez współczynnik $\frac{30}{31}$ a miesiąca lutego przez $\frac{30}{28}$. Dzieliąc przeciętne miesięczne skorygowane przez $1/12$ średniorocznej sumy urodzeń z lat 1982-1984 uzyskano wskaźniki sezonowości dla tego okresu. Dane te zawarte są w tabl. 11. i wskazują iż rozkład urodzeń dzieli rok w zasadzie na 2 okresy - pierwszy, kiedy liczba urodzeń w miesiącu przekracza przeciętną miesięczną a są to miesiące od lutego do września ze szczytem w marcu, oraz okres drugi mający niższe od średniomiesięcznej w roku liczby urodzeń, do którego zaliczają się miesiące od października do stycznia włącznie z najniższym poziomem urodzeń w grudniu.

Taki rozkład urodzeń w ciągu roku wskazuje na planowany, świadomy wybór momentu dokonany przez znaczącą część rodzących dla zajścia w ciążę i jej odbycia w najmniej uciążliwym okresie miesięcy zimowo-wiosennych.

W materiale wojewódzkim o urodzeniach według miesięcy nie zawiera się już, podnoszonego dość często w literaturze tego tematu, niewspółmiernie wysokiego współczynnika sezonowości dla stycznia i nienaturalnie niskiego dla grudnia, które to zjawisko wynikało z fałszywego zgłaszania dat urodzeń zarejestrowanych noworodków.

Tabl. 11. Sezonowość urodzeń żywych

Miesiące	1982	1983	1984	1982- -1984	Przeciętna miesięczna skorygowana	Wskaźniki sezonowości
	w liczbach bezwzględnych					
I-XII	19215	19901	19528	58644	1607	100,0
I	1586	1707	1650	4943	1595	99,3
II	1464	1606	1606	4676	1670	103,9
III	1681	1802	1774	5257	1696	105,5
IV	1540	1703	1668	4911	1637	101,9
V	1636	1649	1749	5034	1624	101,1
VI	1584	1662	1607	4853	1618	100,7
VII	1669	1721	1778	5168	1667	103,7
VIII	1717	1740	1641	5098	1644	102,3
IX	1552	1697	1597	4846	1615	100,5
X	1538	1571	1563	4722	1523	94,8
XI	1570	1553	1436	4559	1520	94,6
XII	1628	1490	1459	4577	1476	91,8

Porównania przestrzenne urodzeń

Terytorialne zróżnicowanie rodności, które rozpatrzone w skali województwa, odnosiło się do podziału na miasta i wieś, co potwierdziło istnienie różnego poziomu rozrodności w obu typach miejscowości. Porównajmy obecnie poziomy aktywności rozrodczej występujące w niektórych województwach kraju w rozpatrywanym okresie 1970-1984, w zestawieniu z przeciętnymi dla kraju i województwa opolskiego.

Tabl.12. Urodzenia żywe na 1000 ludności w niektórych województwach

Województwa	1970	1975	1980	1983	1984
Polska	16,6	18,9	19,5	19,7	18,9
Opolskie	17,7	18,5	19,4	20,0	19,5
Stołeczne warszawskie	10,1	14,7	15,4	15,7	14,9
Białostockie	17,9	17,8	18,2	19,5	18,9
Bydgoskie	17,7	19,6	20,0	20,7	19,7
Gdańskie	17,3	19,7	19,6	20,0	19,8
Jeleniogórskie	.	19,9	20,2	20,0	18,7
Katowickie	14,9	16,3	18,1	18,9	18,0
Kieleckie	17,0	19,1	19,7	19,4	18,9
Koszalińskie	19,4	21,9	21,7	21,3	20,6
Miejskie krakowskie	19,1	17,0	17,9	18,2	17,5
Krośnińskie	.	21,5	21,6	21,4	20,7
Legnickie	.	21,3	21,5	20,7	19,1
Lubelskie	16,6	18,8	19,2	19,7	18,8
Miejskie łódzkie	10,6	14,3	15,0	15,2	14,2
Olsztyńskie	19,8	21,7	22,5	23,3	21,9
Poznańskie	17,9	18,2	19,2	19,6	19,0
Rzeszowskie	18,9	20,4	20,9	21,6	20,9
Szczecińskie	17,6	20,5	20,4	19,7	19,0
Tarnobrzeskie	.	19,7	19,9	20,3	19,4
Toruńskie	.	20,7	21,5	20,9	20,6
Wałbrzyskie	.	19,0	19,8	19,6	18,5
Wrocławskie	16,8	18,2	18,7	18,8	17,8
Zamojskie	.	18,3	19,5	20,1	19,4
Zielonogórskie	18,0	21,2	21,5	21,6	20,6

W grupie województw, w których przeważa ludność miejska w tym w stołecznym warszawskim, katowickim, krakowskim, łódzkim współczynniki rodności układały się w całym analizowanym okresie poniżej przeciętnej krajowej. Znacznie tę przeciętną natomiast przekraczały województwa "zielone" tj. posiadające znaczną przewagę ludności wiejskiej oraz większość województw ziem zachodnich i północnych z najmłodszą strukturą ludności /olsztyńskie, koszalińskie, rzeszowskie, zielonogórskie/. Rozpiętości współczynników urodzeń wojewódzkich w 1970 r. mieściły się w przedziale 10,1 ‰ do 19,8 ‰ /woj.stołeczne i woj.olsztyńskie/, w 1975 r. w granicach 14,7 ‰ /woj. stołeczne/ do 21,9 ‰ /woj.koszalińskie/ w 1983 r. od 15,2 ‰ /woj.łódzkie/ do 21,6 ‰ /woj.rzeszowskie i zielonogórskie/ zaś w 1984 r. w przedziale od 14,2 ‰ /w woj.miejskim łódzkim/ do 21,9 ‰ /w woj. olsztyńskim/.

Współczynniki województwa opolskiego w latach - 1975-1980 układały się poniżej poziomu krajowego, a następnie ten poziom przekraczając przy zachowaniu tendencji rosnącej do roku 1984 i zasygnalizowanym jej odwrócenie podobnie jak w całym kraju - w ostatnim roku analizowanego przedziału czasowego. Nie będzie nielogiczne zestawienie ze współczynnikami krajowymi współczynników określających poziom rodności w niektórych, wybranych krajach świata w przekroju czasowym zbliżonym do omawianego dotychczas.

Tabl.13. Urodzenia żywe na 1000 ludności w wybranych krajach

Wybrane kraje	1970	1975	1980	1983
Polska	16,6	18,9	19,5	19,7
Australia	20,6	16,9	15,3	15,8 ^{a/}
Austria	15,2	12,5	12,1	11,9
Belgia	14,7	12,2	12,5	11,9
Bulgaria	16,3	16,6	14,5	13,7
Czechosłowacja	15,9	19,6	16,3	14,8
Dania	14,4	14,2	11,2	9,9
Francja	16,8	14,1	14,9	13,7
Grecja	16,5	15,7	15,4	13,6
Hiszpania	19,5	19,1	15,1	13,4 ^{a/}
Holandia	18,3	13,0	12,8	11,8
Japonia	18,9	17,2	13,7	12,9 ^{a/}
Jugosławia	17,8	18,2	17,0	16,6
Kanada	17,4	15,8	15,4	15,1 ^{a/}
Meksyk	42,1	37,5	35,3	33,6 ^{b/}
NRD	13,9	10,8	14,6	14,0
Portugalia	19,1	19,1	16,4	14,4
RFN	13,4	9,7	10,1	9,7
Rumunia	21,1	19,7	18,0	15,3 ^{a/}
Stany Zjednoczone Ameryki	18,3	14,8	15,9	15,5
Szwecja	13,7	12,6	11,3	11,0
Węgry	14,7	18,4	13,9	11,9
Wielka Brytania	16,3	12,5	13,5	13,0
Włochy	16,8	14,8	11,3	10,6
ZSRR	17,4	18,1	18,3	20,1

Źródło: Rocznik Statystyczny 1976, 1983 i 1985,; a - 1982, b - 1981.

W 1970 roku Polska nie wyróżniała się wysokością stopy urodzeń - 16,6 ‰, lokalizując się wśród 25 wybranych państw - w pobliżu Francji, Grecji, W. Brytanii i Włoch. W 1980 r. a szczególnie w 1983 r. natomiast poziom rodności Polski ze stopą 19,5 - 19,7 ‰, należał do najwyższych wśród tych państw, a zdominowały go jedynie współczynniki ZSRR - 20,1 ‰ oraz Meksyku - 33,6 ‰ /w 1981 r./

Zmiany w rozdziale natężenia rozrodczości w wybranych krajach świata można zilustrować następującym zestawieniem.

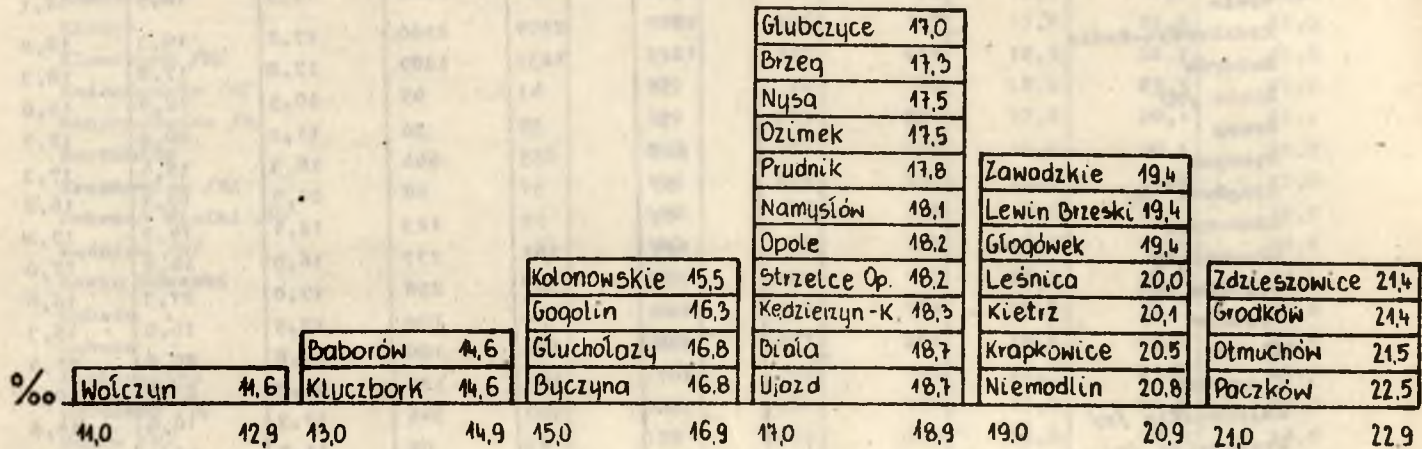
Tabl.14. Rozkład natężenia urodzeń w wybranych krajach

Urodzenia na 1000 ludności	1970		1975		1980		1983	
	kraje	w %	kraje	w %	kraje	w %	kraje	w %
Ogółem	25	100,0	25	100,0	25	100,0	25	100,0
poniżej 10	-	-	1	4,0	-	-	3	12,0
10 - 15	6	24,0	10	40,0	13	52,0	15	60,0
15 - 20	16	64,0	13	52,0	11	44,0	5	20,0
20 - 30	2	8,0	-	-	-	-	1	4,0
30 i więcej	1	4,0	1	4,0	1	4,0	1	4,0

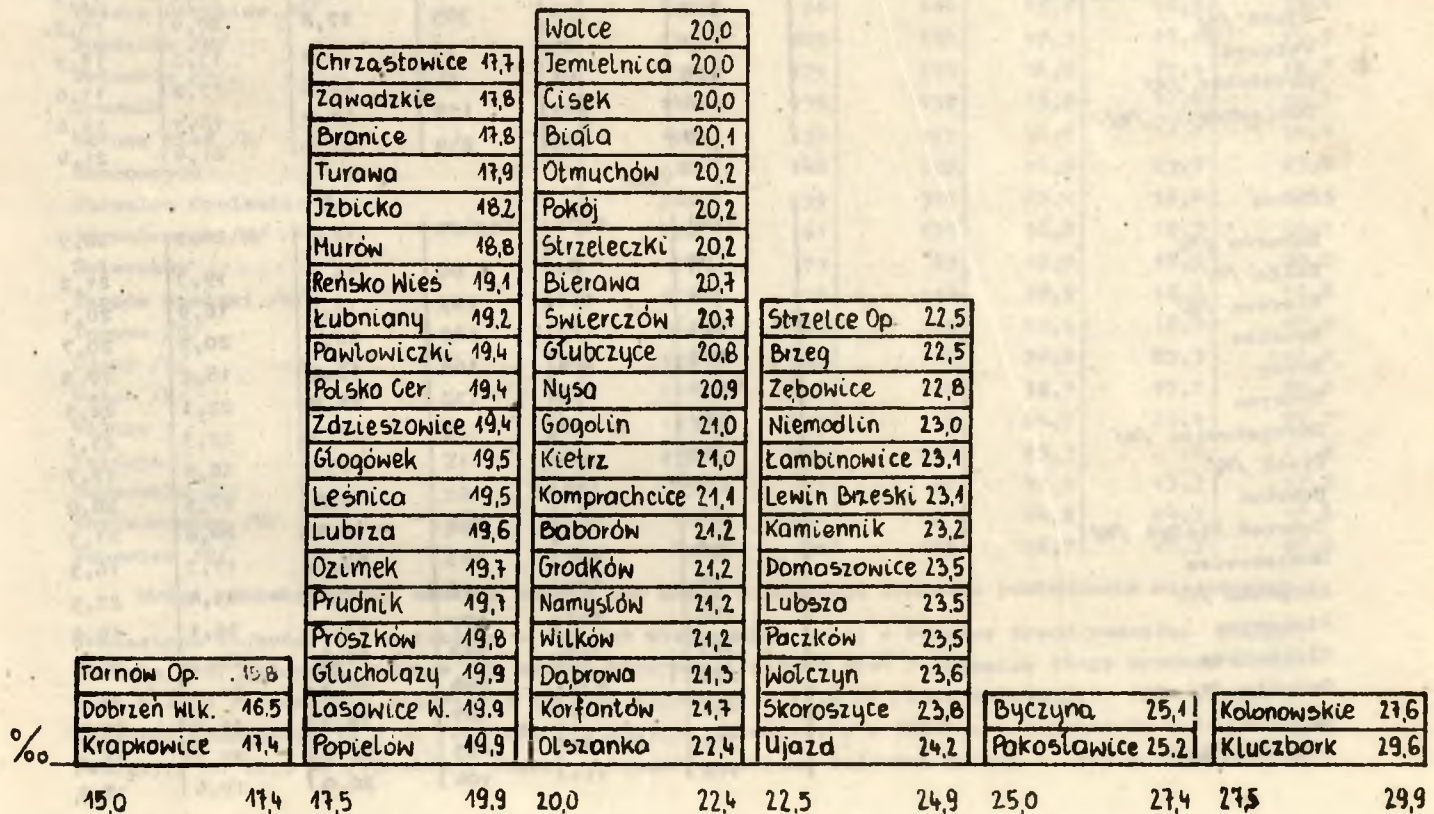
Jeśli więc blisko 3/4 spośród prezentowanych państw miało w 1970 r. stopę rodności przekraczającą 15 ‰, to w 1980 r. taki poziom utrzymało mniej niż połowa a w 1983 r. mniej niż 1/3 tych państw. Tendencje te można uznać za reprezentatywne dla większości krajów świata.

Na zakończenie omawiania zróżnicowania przestrzennego rozrodczości wróćmy do terenu województwa, w którym prześledzimy zmiany w liczbie oraz stopie urodzeń dla poszczególnych miast i gmin w latach 1975, 1980 i 1984. Dane te zawiera tabl.15.

URODZENIA ŻYWE NA 1000 LUDNOŚCI W MIASTACH W 1984 R.



URODZENIA ŻYWE NA 1000 LUDNOŚCI NA WSI W 1984 R.



Tabl.15. Urodzenia żywe w miastach i na wsi

Miasta Gminy	1975	1980	1984	1975	1980	1984
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
Województwo	17885	18844	19528	18,5	19,4	19,5
Miasta						
Razem	7984	8870	9123	17,5	18,5	18,1
Opole	1809	2109	2160	17,2	18,3	18,2
Kędzierzyn-Koźle	1225	1235	1289	17,8	17,8	18,3
Baborów	38	41	47	10,5	12,9	14,6
Biała /M/	36	58	56	11,2	20,2	18,7
Brzeg	626	655	644	18,3	18,4	17,3
Byczyna	55	51	48	21,5	18,4	16,8
Głogówek /M/	82	92	123	12,1	14,7	19,4
Głubczyce	194	181	233	16,0	14,2	17,0
Głucholazy	268	307	258	19,0	21,3	16,8
Gogolin /M/	110	96	100	17,5	16,0	16,3
Grodków	118	145	166	17,8	20,8	21,4
Kietrz	107	140	126	17,3	23,4	20,1
Kluczbork	350	360	346	17,7	16,6	14,6
Kolonowskie /M/	48	63	62	11,7	16,1	15,5
Krapkowice /M/	275	377	393	18,0	21,0	20,5
Leśnica /M/	38	59	54	13,6	20,6	20,0
Lewin Brzeski	115	103	107	21,7	19,5	19,4
Namysłów	231	258	253	18,8	19,2	18,1
Niemodlin	112	109	124	23,5	20,6	20,8
Nysa	690	755	765	18,8	18,4	17,5
Otmuchów	93	92	105	20,8	20,6	21,5
Ozimek	115	173	154	15,8	21,2	17,5
Paczków	157	133	185	19,5	16,9	22,5
Prudnik	336	398	423	15,5	17,7	17,8
Strzelce Opolskie /M/	290	399	385	17,8	20,6	18,2
Ujazd /M/	25	23	36	14,4	13,2	18,7
Wołozyn	108	91	64	21,5	17,2	11,6
Zawadzkie /M/	138	144	158	16,9	18,5	19,4
Zdzieszowice /M/	195	223	259	26,8	21,4	21,4
Wieś						
Razem	9901	9974	10405	19,2	20,3	20,9
Baborów /M/	98	82	90	16,1	19,3	21,2
Biała /M/	178	173	209	14,3	16,9	20,1
Bierawa /M/	163	178	189	16,2	20,2	20,7
Branice	138	168	168	13,5	18,2	17,8
Brzeg	126	132	130	18,8	23,1	22,5
Byczyna	167	160	183	21,3	22,3	25,1
Chrzastowice /M/	92	104	116	14,0	16,0	17,7
Cisek /M/	131	138	160	15,5	17,5	20,0
Dąbrowa	194	191	198	19,5	20,6	21,3
Dobrzeń Wielki /M/	208	226	213	15,1	17,3	16,5
Domaszowice	96	102	98	22,5	25,4	23,5
Głogówek /M/	166	163	197	13,9	16,1	19,5
Głubczyce	323	316	268	20,4	24,7	20,8
Głucholazy	274	254	244	20,2	21,1	19,9
Gogolin /M/	131	110	147	18,3	16,2	21,0
Grodków	312	255	255	22,9	22,2	21,2
Izbicko /M/	118	111	104	20,0	19,4	18,2

Tabl.15. Urodzenia żywe w miastach i na wsi /dok./

Gminy	1975	1980	1984	1975	1980	1984
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
- Wieś /dok./						
Jemielnica /M/	116	147	153	15,0	19,2	20,0
Kamiennik	75	70	95	18,0	17,9	23,2
Kietrz	127	146	137	17,8	22,6	21,0
Kluczbork /M/	292	310	411	18,3	22,7	29,6
Kolonowskie /M/	89	74	88	18,6	23,5	27,6
Komprachocice /M/	199	215	226	17,8	20,1	21,1
Korfantów	248	211	232	22,0	20,1	21,7
Krapkowice /M/	145	123	133	18,0	16,4	17,4
Dobrzeń Wielki /M/	150	146	158	18,0	19,0	19,9
Leśnica /M/	120	99	122	16,4	15,4	19,5
Lewin Brzeski	195	171	193	22,2	20,8	23,1
Lubrza	109	113	101	20,3	22,3	19,6
Lubsza	188	213	221	19,6	23,2	23,5
Łambinowice	198	198	198	23,5	23,7	23,1
Łubniany /M/	133	161	182	13,3	16,9	19,2
Murów /M/	133	125	130	17,8	18,3	18,8
Namysłów	244	259	245	19,3	23,4	21,2
Niemodlin	257	296	290	22,9	24,7	23,0
Nysa	314	253	260	20,4	21,0	20,9
Olszanka	94	120	119	17,3	22,8	22,4
Otmuchów	244	229	207	22,6	22,7	20,2
Ozimek /M/	197	234	232	16,3	20,4	19,7
Paczków	139	146	135	21,8	26,6	23,5
Pakosławice	100	79	105	23,7	19,2	25,2
Pawłowiczki /M/	192	184	189	17,0	19,1	19,4
Pokój /M/	121	129	114	19,0	23,9	20,2
Polska Cerekiew /M/	101	96	114	15,1	16,5	19,4
Popielów /M/	171	205	184	17,3	23,0	19,9
Prószków /M/	159	179	198	14,7	17,1	19,8
Prudnik	146	135	137	16,8	19,4	19,7
Reńska Wieś /M/	178	156	192	16,8	16,0	19,1
Skoroszyce	150	148	150	24,9	23,9	23,8
Strzelce Opolskie /M/	267	259	317	18,2	19,0	22,5
Strzeleczki /M/	156	161	175	16,8	18,7	20,2
Świerczów	79	73	83	18,0	18,5	20,7
Tarnów Opolski /M/	175	178	152	19,5	18,3	15,8
Turawa /M/	167	184	175	16,5	18,9	17,9
Ujazd /M/	124	128	126	20,0	23,3	24,2
Walce /M/	108	113	131	16,7	17,7	20,0
Wilków	123	127	110	24,7	25,2	21,2
Wołczyn	237	233	230	23,3	25,0	23,6
Zawadzkie /M/	83	77	88	17,0	15,7	17,8
Zdzieszowice /M/	81	114	93	24,2	24,7	19,4
Zębowice /M/	82	94	105	16,7	20,7	22,8

Uwaga. Subskrypt /M/ oznacza miasto lub gminę z przewagą ludności pochodzenia miejscowego.

W miastach województwa opolskiego - jak już stwierdzono wyżej - rosnący trend rodności zmienił po roku 1980 kierunek, podczas gdy na wsi utrzymywał się do 1984 r. Rozziew stopy urodzeń w miastach w 1975 r. zawierał się między 10,5 % /Baborów/ a 26,8 % /Zdzieszowice/, w 1980 r. już w wyższych granicach: 12,9 % /Baborów/ do 23,4 % /Kietrz/, a w 1984 r. w przedziale - 11,6 % , /Wołczyn/ do 22,5 % /Paczków/. Obszar zmienności poziomu rodności na wsi w 1985 r. wynosił od

13,3 % /Lubniany/ do 24,9 % /Skoroszyce/, w 1980 r. mieścił się w granicach: 15,4 % /Leśnica/ do 26,6 % /Paczków/, zaś w 1984 r. zawierał się w przedziale: 15,8 % /Tarnów Opolski/ - 29,6 % /Kluczbork/. Ze względu na wspomniane różnice między strukturą wieku ludności pochodzenia napływowego i rodzimego, które to różnice mogły mieć wpływ na poziom rozrodczości rozpatrzmy zmiany jej rozkładów w obu grupach. Odpowiednie zestawienie zawarte zostało w tabl. 16.

Tabl.16. Rozkład współczynników urodzeń w miastach i gminach

Urodzenia żywe na 1000 ludności	1975		1980		1984	
	liczba jednostek	%	liczba jednostek	%	liczba jednostek	%
Miasta i gminy z przewagą ludności miejscowej						
Ogółem	44	100,0	44	100,0	44	100,0
poniżej 15	9	20,5	2	4,5	-	-
15 - 20	31	70,4	26	59,1	26	59,1
20 - 25	3	6,8	16	36,4	16	36,4
25 i więcej	1	2,3	-	-	2	4,5
Miasta i gminy z przewagą ludności napływowej						
Ogółem	46	100,0	46	100,0	46	100,0
poniżej 15	3	6,5	2	4,3	3	6,5
15 - 20	21	45,7	17	37,0	13	28,3
20 - 25	22	47,8	23	50,0	28	60,9
25 i więcej	-	-	4	8,7	2	4,3

Zmiany natężenia urodzeń w obu grupach jednostek administracyjnych, powołanych do administrowania w 1975 r. wykazują, że w ciągu 10 lat wzrastał udział jednostek o wyższej rodności. Na utrzymywanie się wyraźnej tendencji wzrostowej w urodzeniach miały wpływ głównie miejscowości o przewadze ludności napływowej, cechującej się młodszą strukturą wieku a zarazem wyższą częstością urodzeń aniżeli ludność miejscowa.

Silna tendencja rosnąca współczynników urodzeń wśród ludności miejscowej z lat 1975-1980 po tym okresie uległa zahamowaniu. Taką samą prawidłowością odznaczała się w analogicznych odcinkach czasowych ludność miast województwa opolskiego, co może skłaniać do wniosku o zbliżonym charakterze przemian w dziedzinie prokreacji ludności miejskiej i pochodzenia miejscowego.

Urodzenia według kolejności

Ważnym elementem analizy rozrodczości jest stwierdzenie kolejności urodzeń u matki, która w danym roku rodziła. Mimo, iż zbiorowość kobiet rodzących co roku zmienia się, zmiany jako można zaobserwować w urodzeniach według kolejności urodzenia dziecka u matki, a szczególnie zmiany w częstości urodzenia określonego numeru dziecka, charakteryzują tendencje w rozrodczości danej populacji oraz model rozrodczości aktualnej. Rozkład urodzeń według kolejności zawiera tabl.17.

Tabl.17. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki

Lata	Ogółem	Kolejność urodzenia dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze ^{a)}
W liczbach bezwzględnych							
Ogółem							
1970 ^{b/}	18577	7288	5539	2810	1378	704	858
1975	17885	7654	5776	2438	1003	488	526
1980	18844	7673	6608	2824	969	393	377
1984	19528	7426	7014	3227	1099	454	308

a/Łącznie z nieustaloną kolejnością. b/Według podziału administracyjnego z 1970 r.

Tabl.17. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki /dok./

Lata	Ogółem	Kolejność urodzenia dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze
W liczbach bezwzględnych /dok./							
Miasta							
1970 ^{b/}	7237	3339	2283	883	375	161	196
1975	7805	3641	2739	907	278	125	115
1980	8870	3812	3324	1192	320	112	110
1984	9123	3625	3537	1382	377	122	80
Wieś							
1970 ^{b/}	11340	3939	3256	1927	1003	543	662
1975	10080	4013	3037	1531	725	363	411
1980	9974	3861	3284	1632	649	281	267
1984	10405	3801	3477	1845	722	332	228
W odsetkach							
Ogółem							
1970 ^{b/}	100,0	39,2	29,8	15,1	7,4	3,8	4,7
1975	100,0	42,8	32,3	13,6	5,6	2,7	3,0
1980	100,0	40,7	35,1	15,0	5,1	2,1	2,0
1984	100,0	38,0	35,9	16,6	5,6	2,3	1,6
Miasta							
1970 ^{b/}	100,0	46,1	31,5	12,2	5,2	2,2	2,8
1975	100,0	46,6	35,1	11,6	3,6	1,6	1,5
1980	100,0	43,0	37,5	13,4	3,6	1,3	1,2
1984	100,0	39,7	38,8	15,1	4,1	1,3	1,0
Wieś							
1970 ^{b/}	100,0	34,8	28,7	17,0	8,8	4,8	5,9
1975	100,0	39,8	30,1	15,2	7,2	3,6	4,1
1980	100,0	38,7	32,9	16,4	6,5	2,8	2,7
1984	100,0	36,6	33,4	17,7	6,9	3,2	2,2

a/Łącznie z nieustaloną kolejnością, b/Według podziału administracyjnego z 1970 r.

W ciągu 15 lat model kolejności urodzeń nie podlegał zbyt wyraźnym zmianom, a zatem działał tu silny składnik systematyczny podtrzymujący stale działające prawidłowości. Nie mniej występowały wahania udziału kolejnych numerów urodzeń dzieci u matek. Najwyższy udział miały urodzenia z numerem "1", wahające się od 38,0 % do 42,8 % z tendencją do spadku po 1975 r. podczas gdy udział numerów "2" w kolejności urodzeń mieścił się w granicach 29,8 % - 35,9 % lecz z tendencją odwrotną - do wzrostu. Kierunek wzrostowy /z 13,6 % do 16,6 %/ przybrały po 1975 roku urodzenia z numerem "3", a po 1980 r. również z numerem "4". Pozostałe tj. piąte i dalsze w kolejności urodzenia u matki stale obniżały udział w ogólnej liczbie urodzonych w danym roku dzieci, spadając z 8,5 % do 3,9 %.

W miastach urodzenia pierwsze miały najwyższy udział mieszczący się w granicach 46,6 % - 39,7 % przy inklinacji spadkowej na rzecz urodzeń drugich, których odsetek wzrastał z 31,5 % do 38,8 % i trzecich, z rosnącym udziałem po 1975 roku z 11,6 % do 15,1 %. Dalsze w kolejności urodzenia miały udziały spadające, z wyjątkiem numeru "4", którego udział podniósł się w 1984 r. Wydaje się że mimo kończącego się napływu roczników wyżu powojennego do grup wieku rozrodczego a szczególnie jego najaktywniejszej części występuje tu niejako przedłużanie się rozrodczości w postaci wzrostu liczby i udziału urodzeń 3-cich i 4-tych u matek.

Zjawisko to winno być sygnałem możliwości zmiany modelu rozrodczości w najbliższej przyszłości w korelacji z warunkami bytu w miastach.

Na wsi rozkład rozrodczości wskazuje wprawdzie na obniżanie się udziału urodzeń powyżej numeru 4-tego oraz numeru 1-go lecz odbywa się to "w koszt" wzrostu urodzeń 2 i 3-ch /tych ostatnich po 1975 r./.

Różnice między miastami i wsią są istotne w urodzeniach pierwszych, gdyż w miastach ich udziały mieszczą się w przedziale 39,7 - 46,6 % a na wsi w granicach 34,8 - 39,8 %; w urodzeniach drugich udziały te nieco wyższe w miastach lecz niezbyt różniące się wysokością, natomiast od urodzeń "3" i dalszych począwszy udziały wiejskie dominują nad miejskimi.

Dla porównania z sytuacją ogólnokrajową zestawiono w tabl.18 dla wybranych lat okresu 1970-1984 /dla Polski 1970-1983 r./ dane o przeciętnej kolejności urodzenia z podziałem na miasta i wieś.

Tabl.18. Przeciętna kolejność urodzenia dziecka u matki

Lata	Ogółem		Miasta		Wieś		Różnice między miastami i wsią	
	Polska	województwo	Polska	województwo	Polska	województwo	Polska	województwo
1970	2,23	2,26	1,86	2,03	2,54	2,43	0,68	0,40
1975	2,06	2,03	1,78	1,81	2,34	2,21	0,56	0,40
1980	2,03	2,03	1,81	1,85	2,29	2,13	0,48	0,28
1984 ^{a/}	2,08	2,05	1,89	1,93	2,30	2,16	0,41	0,23

a/ Dla Polski 1983 r.

Obniżająca się przeciętna kolejność urodzenia dziecka tak w skali wojewódzkiej jak i krajowej została w końcu badanego okresu zahamowana, nieco się nawet podnosząc. Poziom tych średnich nie - znacznie tylko odbiega od siebie. W miastach średnie wojewódzkie mają wartości nieco wyższe od przeciętnych krajowych, natomiast na wsi dominują wielkości dla Polski. W obu zbiorowościach dynamika wartości tego miernika jest podobna - do roku 1975 w miastach przeciętne kolejności spadają a następnie rosną stopniowo, natomiast na wsi jego poziomy sukcesywnie obniżają się. Charakterystyczne są różnice między średnimi kolejnościami urodzeń w miastach i na wsi, które w skali całego kraju były wyższe w granicach od 28 - 44 % od wojewódzkich przy czym w obu populacjach notuje się tendencje spadkowe.

Przyczyn zmian w średnim numerze urodzenia dziecka u matki można wymienić wiele - tak wymiernych jak i nie wymiernych - a wśród tych pierwszych stymulującą rolę spełnia m. in. struktura wieku kobiet. Od proporcji kobiet młodych i starszych będących w wieku rozrodczym zależy czy w ogólnej liczbie urodzonych dzieci więcej będzie dzieci pierwszych czy dzieci o dalszych numerach kolejności urodzenia. Zmiany w tej dziedzinie prezentują tablice 19 i 20.

Tabl.19. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki

Wiek matki	Ogółem	Kolejność urodzenia dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze
1970 ^{a/}							
Ogółem -	18577	7288	5539	2810	1378	704	858
19 lat i mniej	1573	1404	158	10	1	-	-
20 - 24	6855	4339	2038	390	69	17	2
25- 29	4457	1029	1968	933	351	122	54
30 - 34	3639	364	1079	1038	575	285	298
35 - 39	1603	126	249	371	309	220	328
40 - 44	422	24	45	64	72	55	162
45 - 49 lat	28	2	2	4	1	5	14
1975							
Ogółem	17885	7654	5776	2438	1003	488	526
19 lat i mniej	1499	1346	147	6	-	-	-
20 - 24	7851	4761	2473	510	88	16	3
25 - 29	4882	1253	2305	904	274	108	38
30 - 34	1967	193	622	598	301	130	123
35 - 39	1283	78	192	341	263	174	235
40 - 44	390	22	37	75	76	57	123
45 - 49 lat	13	1	-	4	1	3	4

a/ Dane według podziału administracyjnego 1970 r.

Tabl.19. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki /dok./

Wiek matki	Ogółem	Kolejność urodzenia dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze
1984							
Ogółem	19528	7426	7014	3227	1099	454	308
19 lat i mniej	1400	1193	193	14	-	-	-
20 - 24	7738	4333	2711	575	96	21	2
25 - 29	6292	1506	2830	1397	370	130	59
30 - 34	3013	307	1071	934	414	168	119
35 - 39	886	78	192	267	168	104	77
40 - 44	174	9	14	38	47	22	44
45 - 49 lat	25	-	3	2	4	9	7

Tabl.20. Struktura urodzeń żywych według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki

Wiek matki	Ogółem	Kolejność urodzenia dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze
	w odsetkach						
1970							
Ogółem	100,0	39,2	29,8	15,1	7,4	3,8	4,7
19 lat i mniej	100,0	89,3	10,0	0,6	0,1	-	-
20 - 24	100,0	63,3	29,7	5,7	1,0	0,3	0,0
25 - 29	100,0	23,1	44,2	20,9	7,9	2,7	1,2
30 - 34	100,0	10,0	29,7	28,5	15,8	7,8	8,2
35 - 39	100,0	7,9	15,5	23,1	19,3	13,7	20,5
40 - 44	100,0	5,6	10,7	15,2	17,1	13,0	38,4
45 - 49 lat	100,0	7,1	7,1	14,3	3,6	17,9	50,0
1975							
Ogółem	100,0	42,8	32,3	13,6	5,6	2,7	3,0
19 lat i mniej	100,0	89,8	9,8	0,4	-	-	-
20 - 24	100,0	60,6	31,5	6,5	1,1	0,2	0,1
25 - 29	100,0	25,7	47,2	18,5	5,6	2,2	0,8
30 - 34	100,0	9,8	31,6	30,4	15,3	6,6	6,3
35 - 39	100,0	6,0	15,0	26,6	20,5	13,6	18,3
40 - 44	100,0	5,6	9,5	19,2	19,5	14,6	31,6
45 - 49 lat	100,0	7,6	-	30,8	7,6	23,2	30,8
1984							
Ogółem	100,0	38,0	35,9	16,6	5,6	2,3	1,6
19 lat i mniej	100,0	85,2	13,8	1,0	-	-	-
20 - 24	100,0	55,9	35,0	7,5	1,3	0,3	0,0
25 - 29	100,0	23,9	45,0	22,2	5,9	2,1	0,9
30 - 34	100,0	10,2	35,5	31,0	13,7	5,6	4,0
35 - 39	100,0	8,8	21,7	30,1	19,0	11,7	8,7
40 - 44	100,0	5,3	8,0	21,8	27,0	12,6	25,3
45 - 49 lat	100,0	-	12,0	8,0	16,0	36,0	28,0

W 1970 r. na 18,6 tys. urodzeń 12,9 tys. czyli 69 % przypadało na urodzenia z matek, które nie przekroczyły 30 roku życia, a w latach 1975 i 1984 udział urodzeń tej grupy matek w ogólnej liczbie urodzeń w województwie podniósł się do 79 %. "Językiem uwagi" była grupa rodzących w wieku 30-34 lata, które w 1970 r. wydały na świat blisko 20 % ogółu noworodków, w 1975 r. już jednak tylko 11 % a w 1984 r. ich udział ponownie wzrósł do ponad 15 %. Natomiast matki w wieku 35 lat i więcej rodziły coraz mniej a ich udział spadł z 11,1 % do 5,6 %.

Sygnalizowałyby to więc tezę o zintensyfikowaniu się rodności w młodszych grupach wieku rozrodczego i szybszym dochodzeniu do zakończenia procesu reprodukcji u młodszych małżeństw, gdyż jak wiemy 95 % urodzeń stanowią urodzenia małżeńskie.

W związku z rosnącą partycypacją w procesie reprodukcji młodszych grup kobiet wzrastały również udziały urodzeń o niższych numerach kolejności. Jeżeli w 1970 r. pierwsze i drugie w kolejności urodzenia stanowiły 69 % ogółu, to w 1975 r. - 75 % a w 1984 - 74 % urodzeń w tych latach w województwie. Urodzenia o numerze "3" które można było wiązać w dużym stopniu z matkami w wieku 30-34 lata, wykazują podobne wahanie spadając z 15,1 % /1970 r./ do 13,6 % w 1975 r. i ponownie wzrastając do 16,6 % /1984 r./ ogółu urodzeń w województwie, przy czym jeśli w ogólnej liczbie urodzeń o numerze "3" grupa wieku 30-34 lata miała w 1970 r. najwyższy udział /37 %/ to w dalszych latach oddaje priorytet grupie kobiet w wieku 25-29 lat w tych urodzeniach /37 % w 1975 r. i 43 % w 1984 r./.

Urodzeń 4-tych w 1970 r. aż 42 % należy przypisać rocznikom matek w przedziale 35-39 lat, ale już w 1975 r. głównym "dostarczycielem" tego numeru urodzeń staje się przedział wieku matek 30-34 lata /30 %/, umacniając się na tej pozycji w 1984 r. /38 %/.

Udział urodzeń o numerze "5" i wyższych w ciągu 15-lat spadł z 8,5 % /w 1970 r./ do 3,9 % /1984r./ potwierdzając tezę, że aktualne kierunki w rozrodozości - to szybkie "skompletowanie" rodziny już nie tylko 1-2-dzietnej ale nawet 2-3-dzietnej i zakończenie procesu reprodukcji dla skupienia się na wychowaniu i utrzymaniu na możliwie wysokim poziomie życiowym posiadanej progenitury. Czy pod tym względem występują istotne różnice między miastami i wsią ?

Szukajmy odpowiedzi w danych zawartych w tabelicy 21 prezentującej sytuację w 1984 r.

Tabl.21. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki w miastach i na wsi w 1984 r.

Wiek matki	Ogółem	Kolejność urodzeń dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze

W liczbach bezwzględnych

Miasta

Ogółem	9123	3625	3537	1382	377	122	80
19 lat i mniej	612	553	72	7	-	-	-
20 - 24	3249	1953	1086	181	25	3	1
25 - 29	3095	858	1528	554	110	26	19
30 - 34	1598	218	705	457	145	45	28
35 - 39	475	57	136	157	73	30	22
40 - 44	83	6	9	26	21	12	9
45 - 49 lat	11	-	1	-	3	6	1

Wieś

Ogółem	10405	3801	3477	1845	722	332	228
19 lat i mniej	778	660	121	7	-	-	-
20 - 24	4489	2380	1625	394	71	18	1
25 - 29	3197	648	1302	843	260	104	40
30 - 34	1415	89	366	477	269	123	91
35 - 39	411	21	56	110	95	74	55
40 - 44	91	3	5	12	26	10	35
45 - 49 lat	14	-	2	2	1	3	6

W odsetkach

Miasta

Ogółem	100,0	39,7	38,8	15,2	4,1	1,3	0,9
19 lat i mniej	100,0	87,1	11,8	1,1	-	-	-
20 - 24	100,0	60,1	33,4	5,6	0,8	0,1	0,0
25 - 29	100,0	27,7	49,4	17,9	3,6	0,8	0,6
30 - 34	100,0	13,6	44,1	28,6	9,1	2,8	1,8
35 - 39	100,0	12,0	28,6	33,1	15,4	6,3	4,6
40 - 44	100,0	7,3	10,8	31,3	25,3	14,5	10,8
45 - 49 lat	100,0	-	9,1	-	27,3	54,5	9,1

Tabl.21. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i wieku matki w miastach i na wsi w 1984 r. /dok./

Wiek matki	Ogółem	Kolejność urodzeń dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze
Wieś							
Ogółem	100,0	36,6	33,4	17,7	6,9	3,2	2,2
19 lat i mniej	100,0	83,8	15,4	0,8	-	-	-
20 - 24	100,0	53,0	36,2	8,8	1,6	0,4	0,0
25 - 29	100,0	20,3	40,7	26,4	8,1	3,3	1,2
30 - 34	100,0	6,2	25,9	33,7	19,0	8,7	6,5
35 - 39	100,0	5,1	13,6	26,8	23,1	18,0	13,4
40 - 44	100,0	3,2	5,5	13,2	28,6	11,0	38,5
45 - 49 lat	100,0	-	14,3	14,3	7,2	21,4	42,8

Jeśli w miastach 76,2 % urodzeń przypadło na urodzenia z matek liczących mniej niż 30 lat, to na wsi ten odsetek wynosił w 1984 r. aż 81,4 %. Na matki w wieku 30-34 lata przypadało w tymże roku w miastach 17,5 % ogółu urodzeń, podczas gdy na wsi udział ten wynosił 13,6 %. Na starsze więc grupy wieku kobiet rodzących w 1984 r. a liczące powyżej 35 lat, przypadał udział w urodzeniach wynoszący: w miastach - 6,2 % a na wsi - 5,0 %. Takie proporcje mogą obrazować dwojaki rodzaj modelu rodności, a mianowicie: 1/nieco szybsze zwyczajowo rozpoczynanie procesu rodzenia dzieci na wsi i szybsze jego kończenie aniżeli w miastach oraz 2/ ubytki migracyjno przechodzących ze wsi do miast młodych roczników kobiet powodujące rozłożenie procesu rodności na dłuższe lata wieku rozrodczego w miastach i skracające go na wsi. Prawdopodobnie oba te typy nakładają się na siebie co być może znajdzie potwierdzenie w analizie numerów kolejnych urodzeń u matek.

W miastach urodzenia pierwsze i drugie u matek stanowiły 78,5 % ogółu urodzeń w 1984 r., odsetek urodzeń o tychże numerach kolejności na wsi wynosił tylko 70,0 %. Urodzenia "3"-cich dzieci w miastach partycytowały 15,2 %-owym udziałem natomiast na wsi 17,7 %-owym. Również w odsetku urodzeń "4" i dalszych dominowała wieś /12,3 %/ nad miastami /6,3 %/. Wynika stąd iż mimo krótszego cyklu prokreacyjnego na wsi częstsze jest tam rodzenie dzieci o wyższym numerze w kolejności urodzeń u matek aniżeli w miastach. Uwidocznia się to w każdej z grup wieku matek i tak w najmłodszej grupie 19 lat i mniej w miastach urodzenia drugie i trzecie z kolei stanowiły 12,9 % a na wsi 16,2 %; w grupie wieku kobiet 20-24 lata urodzenia trzecie i dalsze w miastach stanowiły 6,5 % ogółu urodzeń z matek w tym wieku, zaś na wsi 10,8 %, urodzenia trzecie i dalsze u matek w wieku 25-29 lat zajmowały 22,9 % w miastach podczas gdy na wsi 39,0 %.

Ważna ze względu na wyższą już niż w młodszych grupach stabilność migracyjną, grupa wieku 30-34 lata u kobiet miejskich rodziła dzieci 3 i dalsze w 42,3 % zaś u kobiet wiejskich aż w 67,9 %. Podobnie sytuacja przedstawia się i w starszych grupach wieku rozrodczego kobiet i tak w wieku 35-39 lat w miastach urodzenia o numerze "3" i dalszych stanowiły 39,4 % urodzeń w tej grupie wieku, natomiast na wsi aż 81,3 %. Jeszcze większe różnice wystąpiły w wieku 40-44 lat, w którym kobiety miejskie urodziły 81,9 % ogółu wydanych w 1984 r. na świat dzieci jako dzieci 3-cie i dalsze wówczas gdy na wsi odsetek ten wyniósł 91,3 % /w tym 38,5 % były to dzieci 6-te i dalsze/. Najstarsza grupa wieku rozrodczego: 45-49 lat nie ma urodzeń o numerze "1" tak w miastach jak i na wsi ale w to miejsce zdarzają się w prawdzie bardzo rzadko, urodzenia 5,6 i dalsze stanowiąc dominujące numery urodzeń w tym wieku.

Z danych tablicy 22 można uzyskać orientację o korelacji kolejności urodzeń ze statusem społeczno-zawodowym matki.

Tabl.22. Urodzenia żywe według kolejności urodzenia dziecka u matki i cech społeczno-zawodowych matki w 1984 r.

Cechy społeczno- -zawodowe matki	Ogółem	Kolejność urodzenia dziecka u matki					
		1	2	3	4	5	6 i dalsze
W liczbach bezwzględnych							
Ogółem	19528	7426	7014	3227	1099	454	308
Utrzymujące się z pracy poza rolnictwem	15919	6664	5674	2407	733	279	162
pracujące	13562	5901	4912	1939	541	175	94
na utrzymaniu pracujących	2357	763	762	468	192	104	68
Utrzymujące się z pracy w rolnictwie	2644	663	816	598	302	141	124
pracujące	1856	507	580	407	197	96	69
na utrzymaniu pracujących	788	156	236	191	105	45	55
Utrzymujące się ze źródeł niezarobkowych	929	86	510	218	62	32	21
posiadające własne nieza- robkowe źródło utrzyma- nia	902	69	508	213	62	31	19
na utrzymaniu posiadają- cych własne niezarobkowe źródło utrzymania	27	17	2	5	-	1	2
Nie ustalone źródło utrzy- mania	36	13	14	4	2	2	1
W odsetkach							
Ogółem	100,0	38,0	35,9	16,6	5,6	2,3	1,6
Utrzymujące się z pracy poza rolnictwem	100,0	41,9	35,7	15,1	4,6	1,8	1,0
pracujący	100,0	43,5	36,2	14,3	4,0	1,3	0,7
na utrzymaniu pracujących	100,0	32,4	32,3	19,9	8,1	4,4	2,9
Utrzymujące się z pracy w rolnictwie	100,0	25,1	30,9	22,6	11,4	5,3	4,7
pracujące	100,0	27,3	31,3	21,9	10,6	5,2	3,7
na utrzymaniu pracujących	100,0	19,9	29,9	24,2	13,3	5,7	7,0
Utrzymujące się ze źródeł niezarobkowych	100,0	9,2	54,9	23,5	6,7	3,4	2,3
posiadające własne nieza- robkowe źródło utrzyma- nia	100,0	7,7	56,3	23,6	6,9	3,4	2,1
na utrzymaniu posiadających własne niezarobkowe źródło utrzymania	100,0	63,0	7,4	18,5	-	3,7	7,4
Nie ustalone źródło utrzy- mania	100,0	36,1	38,9	11,1	5,5	5,6	2,8

Z powyższych danych zwracają szczególną uwagę: wysoka liczba i odsetek /81,5 %/ odnoszące się do kobiet rodzących w 1984 r. a utrzymujących się ze źródeł pozarolniczych, co w zestawieniu z zamieszkującymi wieś /53,3 %/ oznacza, iż duży odsetek mieszkanek wsi na Opolszczyźnie nie jest związany z rolnictwem, gdyż tych ostatnich /utrzymujących się z pracy w rolnictwie/ rodziło w tym roku jedynie 13,5 %.

Wśród ogółu urodzeń 79 % było urodzeniami matek pracujących, pozostałe zaś to urodzenia matek pozostających na utrzymaniu mężów bądź innych osób pracujących /16,2 %/ lub utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych /4,8 %/.

W strukturze według kolejności urodzenia dziecka u matki zauważa się prawidłowość polegającą na wyższym udziale niskich numerów urodzeń dzieci u matek czynnych zawodowo, który w działach pozarolniczych - dla numerów "1" i "2" - wynosił 79,7 % a w rolnictwie - 58,6 %. Wśród matek pozostających na utrzymaniu i utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych udziały te są niższe na rzecz urodzeń 4 i następnych. W działach pozarolniczych 64,7 % to urodzenia 1-sze i 2-gie, zaś w rolnictwie stanowią one 49,8 %.

Urodzenia z numerem "3" najczęściej wystąpiły u matek pozostających na utrzymaniu pracujących w rolnictwie /24,2 %/ i u posiadających własne niezarobkowe źródło utrzymania /23,6 %/ - najrzadziej natomiast u pracujących w działach pozarolniczych /14,3 %/ oraz u matek o nieustalonym źródle utrzymania /11,1 %/.

Najwięcej relatywnie dzieci o wyższych numerach kolejności /4 i dalsze/ urodziły matki pozostające na utrzymaniu pracujących w rolnictwie - /26,0 %/, następnie matki pracujące w rolnictwie - 19,5 %, matki pozostające na utrzymaniu pracujących poza rolnictwem - 15,4 %, a najmniej - 6,0 % matki pracujące w tych działach.

Obliczenia przeciętnych numerów kolejności urodzenia w układzie tabl.22. umożliwiają porównanie dzietności rodzących w 1984 r. kobiet w zależności od grupy społecznej i stosunku do pracy.

O ile więc przeciętna dzietność kobiet rodzących w województwie wynosiła 2,05, to wśród utrzymujących się z pracy w działach pozarolniczych wskaźnik ten wynosił 1,93 a w rolnictwie 2,60 czyli był o 35 % większy.

Kobiety pracujące w działach pozarolniczych miały przeciętny numer kolejności urodzenia dziecka - 1,80 wówczas gdy w rolnictwie - 2,50 czyli o 39,0 % wyższy.

Kobiety będące na utrzymaniu osób pracujących miały poza rolnictwem przeciętnie na 1 rodzącą numer kolejności - 2,31 zaś w rolnictwie - 2,83 tj. wyższy o 22 %. Matki, które w 1984 r. utrzymywały się ze źródeł niezarobkowych rodziły w tymże roku z kolejnością przeciętną 2,49, przy czym te, które posiadały własne niezarobkowe źródło utrzymania /rentę, emeryturę, stypendium, zasiłek opiekuńczy/ z kolejnością nieco wyższą bo 2,51.

Jak z powyższego można wnioskować aktywność zawodowa jest przyczyną niższej przeciętnej dzietności kobiet. O blisko 40 % jednak wyższą dzietnością charakteryzują się kobiety pracujące w rolnictwie aniżeli w pracujące w działach pozarolniczych.

Natomiast kobiety utrzymywane przez osoby pracujące charakteryzuje wyższa dzietność aniżeli pracujące, przy czym utrzymywane przez pracujących poza rolnictwem mają dzietność o ok. 20 % niższą aniżeli kobiety utrzymywane przez osoby pracujące w rolnictwie.

Powyższe stwierdzenia nie wymieniają wszystkich przyczyn różnic w poziomie dzietności kobiet, gdyż prócz statusu społecznego i aktywności zawodowej o możliwościach rozrodczych stanowi stan zdrowia kobiet, stan majątkowy, wiek, ilość już posiadanych dzieci i wiele innych, co wymagało by odrębnych badań.

PLODNOŚĆ

Wprowadzenie

W demografii pod pojęciem płodności rozumie się natężenie urodzeń w badanej populacji kobiet w wieku rozrodczym. Poziomą płodność mierzy się za pomocą współczynników płodności odnoszących liczbę urodzonych w danym przedziale czasowym /np. roku/ dzieci do liczby kobiet w wieku rozrodczym, tj. będących w naszych warunkach klimatycznych, w wieku 15-49 lat, w połowie wieku / np. roku/. Są to współczynniki płodności ogólnej, znane również jako współczynniki płodności kobiet. Mogą być stosowane w analizie płodności również współczynniki płodności małżeńskiej wyrażające stosunek całkowitej liczby urodzeń małżeńskich do liczby kobiet /mężczyzn/ w stanie małżeńskim oraz współczynniki płodności pozamałżeńskiej jako stosunek urodzeń pozamałżeńskich do łącznej liczby panien, wdów i rozwódek.

Częstkowe współczynniki płodności mogą być obliczane według wieku /roczników/ lub grup wieku matek, które rodziły w danym okresie /np. roku/. Te ostatnie współczynniki mają istotne znaczenie dla oceny bieżących i przyszłych zmian poziomu urodzeń, z tego prostego względu, że liczba kobiet, potencjalnych rodziców, a w tej zbiorowości szczególnie liczba kobiet w wieku wyróżniającym się najwyższą płodnością, ma decydujący wpływ na wielkość urodzeń. Jest oczywiste, że poziom rodności i płodności zależny jest również od aktywności prokreacyjnej potencjalnych ojców, lecz w prowadzonych statystykach bardziej szczegółowe informacje można uzyskać o kobietach w związku z urodzeniem dziecka, stąd większość współczynników oblicza się w stosunku do stanu liczebnego kobiet-potencjalnych bądź rzeczywistych matek.

Czynnikami wpływającymi na wielkość urodzeń są:

- liczba potencjalnych matek /rodziców/,
- struktura wieku potencjalnych matek /rodziców/,
- udział kobiet pozostających w związkach małżeńskich,

- miejsce /rodzaj: miasto, wieś/ zamieszkania,
- grupa społeczno-zawodowa matki /rodziców/,
- częstość urodzeń, wynikająca z poziomu wykształcenia, kultury itp. czyli rzeczywista płodność.

Kobiety w wieku rozrodczym

Liczbę i udział w ogólnej zbiorowości kobiet potencjalnych rodzicielek w województwie opolskim w latach wybranych z okresu 1970-1984 prezentuje tabl.23,

Tabl.23. Kobiety w wieku rozrodczym
Stan w dniu 31 XII

Lata	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	w tym w wieku 15-49 lat		razem	w tym w wieku 15-49 lat		razem	w tym w wieku 15-49 lat	
	w tysiącach		w %	w tysiącach		w %	w tysiącach		w %
1970 ^{a/}	482,0	245,8	51,0	214,1	119,3	55,7	267,9	126,5	47,2
1975	502,1	263,2	52,4	237,3	135,3	57,0	264,8	128,0	48,3
1980	502,9	257,9	51,3	252,0	137,9	54,7	250,9	120,0	47,9
1984	516,7	257,9	49,7	265,6	140,4	52,8	251,1	116,5	46,4

a/Wyniki NSP z 8 XII 1970 r. przeliczone według podziału administracyjnego z 1975 r.

W latach 1970-1984 ogólna liczba kobiet w województwie powiększyła się o 34,7 tys., tj. o 7,2 % zaś przyrost liczby kobiet w wieku rozrodczym wyniósł 11,1 tys. czyli 4,5 %, a więc nastąpił relatywny spadek potencjału rozrodczego w województwie. W miastach na 51,5 tys. kobiet, o które powiększyła się ich ogólna liczba /czyli o 24,1 %/ przyrost potencjalnych matek wyniósł 20,9 tys. /tj. 17,5 %/, natomiast na wsi obniżyła się zarówno ogólna liczba kobiet o - 16,8 tys. /tj. o 6,3 %/ jak i kobiet w wieku rozrodczym o - 10,0 tys. /tj. o 7,9 %/.

Główną przyczyną zmian w potencjale rozrodczym kobiet było falowanie związane z przesuwaniem się roczników wyżowych z lat 1950-1960 przez okres rosnącej a następnie malejącej stopniowo aktywności rozrodczej, a więc wywołane przyczynami demograficznymi powstałymi w przeszłości. Poza nimi działały również przyczyny ekonomiczne i społeczne powodujące napływ wędrowników kobiet ze wsi do miast. Te ostatnie przyczyny sprawiały, że udział kobiet w wieku rozrodczym w miastach permanentnie przewyższał taki udział na wsi. Najwyższy odsetek miała liczebność potencjalnych matek w 1975 r. tak w miastach jak i na wsi, w następnych latach spadający w obu zbiorowościach. Różnica jednakże u udziałów tej grupy kobiet w miastach i na wsi maleje stopniowo: z 8,7 % do 6,4 %, co wynikało by - jak się wydaje - z pewnego zahamowania odpływu kobiet ze wsi do miast.

Taka sytuacja mogła mieć wpływ na stabilizację poziomu płodności zwłaszcza, że Opolszczyzna wyróżniała się przedłużeniem się do 1960 r. wyżu urodzeń, co jako echo demograficzne utrzymywać może wysoką aktywność wieku rozrodczego kobiet jeszcze do roku 1990. W tym bowiem czasie wystąpi prawdopodobnie dalsze sukcesywne zmniejszenie się udziału kobiet w wieku rozrodczym o ile inne czynniki nie zakłócą tej tendencji.

Jednakże, aby dokładniej zanalizować tę sytuację niezbędne stało się ustalenie jakie zmiany nastąpiły w strukturze wieku rozrodczego kobiet. Liczby tych kobiet w przedziałach 5-letnich oraz zmiany jakie w tych liczbach nastąpiły w wybranych latach okresu 1970-1984 prezentuje tabl.24, zaś tabl.25 strukturę tych zbiorowości.

W 1970 r. ogólna liczba kobiet w wieku rozrodczym wynosiła 245,8 tys. a wśród nich najliczniej reprezentowane były najmłodsze w wieku 15-19 lat, niewiele jeszcze do procesu rozrodczości wnoszące, lecz po 5 a następnie po 10 latach, ta właśnie grupa zasilila najpłodniejsze spośród roczników wieku płodności.

Jeszcze liczniejsza grupa najmłodszych potencjalnych matek wystąpiła w 1975 r. poczyn w ciągu następnych 5-10 lat powiększyła liczebności kobiet najaktywniejszego wieku rozrodczego: 20-29 lat. A zatem liczby kobiet, które miały największy potencjał płodności wynosiły odpowiednio: w 1970 r. - 65,3 tys. w 1975 r. - 85,9 tys., w 1980 r. - 89,2 tys. i w 1984 r. - 86,1 tys.

Oznacza to gwałtowny w pierwszym 5-leciu wzrost liczebności najaktywniejszego wieku potencjalnych matek i utrzymania warunku - nieco już słabszego do końca następnego 5-lecia, tj. do 1980 r., poczyn lekki już spadek ich liczby. W ciągu następnego pięcioletnia 1985-1990 należy oczekiwać więc spadku liczby kobiet w wieku 20-29 lat o ok. 10 tys. Warto przy tym zauważyć, że spadek liczby tej grupy kobiet na wsi będzie mniej znaczący aniżeli w miastach.

Potwierdzają tę uwagę odsetki powstających w tym wieku kobiet, które na wsi z 24,7 % wzrastały sukcesywnie do 35,8 % ogółu potencjalnych rodziolek w 1984 r., podczas gdy w miastach od 28,5 % /1970 r./ wzrosły do 36,8 % w 1975 r. aby spaść do 31,6 % w 1984 r.

Tabl.24. Kobiety w wieku rozrodczym według grup wieku
Stan w końcu roku

Lata	Kobiety w wieku lat							
	15-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
	w tysiącach							
Ogółem								
1970	245,8	46,2	38,1	27,2	37,6	35,2	32,6	28,9
1975	263,2	48,4	47,1	38,8	26,6	36,6	34,1	31,6
1980	257,9	41,7	45,5	43,7	36,5	25,0	33,8	31,7
1984	256,9	37,0	41,3	44,8	42,5	31,9	26,4	33,0
Miasta								
1970	119,3	22,7	19,7	14,3	18,2	16,9	15,0	12,5
1975	135,2	21,4	26,0	23,2	14,9	19,3	16,6	14,8
1980	137,9	19,4	23,4	24,9	22,7	14,5	17,3	15,8
1984	140,4	18,2	20,1	24,3	25,5	20,4	14,9	17,0
Wieś								
1970	126,5	23,5	18,4	12,9	19,4	18,3	17,6	16,4
1975	128,0	27,0	21,1	15,6	11,7	18,3	17,5	16,8
1980	120,0	22,3	22,2	18,8	13,8	10,5	16,5	15,9
1984	116,5	18,8	21,2	20,5	17,0	11,5	11,5	16,0

Tabl.25. Struktura kobiet w wieku rozrodczym
Stan w końcu roku

Lata	Kobiety w wieku lat							
	15-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
	w odsetkach							
Ogółem								
1970	100,0	18,8	15,5	11,1	15,3	14,3	13,3	11,7
1975	100,0	18,4	17,9	14,7	10,1	13,9	13,0	12,0
1980	100,0	16,2	17,6	16,9	14,2	9,7	13,1	12,3
1984	100,0	14,4	16,1	17,4	16,5	12,4	10,3	12,9
Miasta								
1970	100,0	19,0	16,5	12,0	15,3	14,1	12,6	10,5
1975	100,0	15,9	19,2	17,2	11,0	13,5	12,3	10,9
1980	100,0	14,1	17,0	18,1	16,5	10,5	12,5	11,5
1984	100,0	13,0	14,3	17,3	18,2	14,5	10,6	12,1
Wieś								
1970	100,0	18,6	14,5	10,2	15,3	14,5	13,9	13,0
1975	100,0	21,1	16,5	12,2	9,1	14,3	13,7	13,1
1980	100,0	18,7	18,5	15,6	11,5	8,8	13,6	13,3
1984	100,0	16,1	18,2	17,6	14,6	9,9	9,9	13,7

Na niski stan liczebny kobiet w przedziale 25-29 lat w roku 1970 składały się roczniki urodzone w latach 1941-1945, a więc nieliczne roczniki wojenne, których "przechodzenie" do coraz mniej płodnych grup roczników wieku rozrodczego nie miało decydującego znaczenia dla poziomu płodności ogólnej. Taki stan potwierdzają niskie odsetki w jakich ta grupa partycypowała przechodząc w miarę starzenia się z pięćioletnia na pięćioletnie, przy czym udział kobiet urodzonych podczas wojny a zamieszkujących wieś był permanentnie niższy aniżeli w miastach. Znacznie "młodsze" w 1970 r. generacje z przedziału 30-34 lata i następnych należały do urodzonych w okresie międzywojennym.

W miarę starzenia się tych generacji ich znaczenie dla potencjału rozrodczego malało, nie tylko ze względu na naturalny spadek płodności biologicznej lecz również z uwagi na zmniejszenie się zbiorowości. Warto jednak zwrócić uwagę, że w 1984 r. grupa wieku 30-34 lata odżywała a nawet zdominowała swój dotychczasowy udział wśród kobiet w wieku rozrodczym wskutek napływu do niej licznych roczników urodzonych tuż po II wojnie w latach 1946-1950, jej znaczenie dla ogólnej prokreacji nie jest małe.

Struktura wieku potencjalnych matek jaka ukształtowała się w końcu analogicznego okresu tj. w 1984 r., dla tegoż momentu najkorzystniejsza, gdyż obsadzona była najsilniej w całym 15-leciu w najpłodniejszych grupach: 20-34 lat, ale jednocześnie ten układ sygnalizuje nadchodzący w latach 1985-1995 spadek związany z "echem" niżu urodzeń z lat 1960-1970.

Zmiany dokonujące się w zbiorowościach kobiet w wieku rozrodczym są w poważnym stopniu "odpowiedzialne" za wahania w częstości urodzeń w poszczególnych grupach wiekowych, chociaż i składniki pozademograficzne nie są tu bez znaczenia.

Nieco dokładniej widoczne są omówione wyżej zmiany w tabl.26. w części dotyczącej stanu w dniu 31 XII.

Tabl.26. Kobiety w wieku rozrodczym według grup wieku

A. Stan w dniu 31 XII

Lata	Kobiety w wieku lat							
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	
W tysiącach								
1970 ^{a/}	245,8	46,2	38,1	27,2	37,6	35,2	32,6	28,9
1975	263,2	48,4	47,1	38,8	26,6	36,6	34,1	31,6
1976	264,4	47,8	47,3	41,9	26,0	35,1	34,5	31,8
1977	265,3	46,6	47,4	44,1	27,9	32,3	34,6	32,4
1978	259,8	45,4	45,6	42,9	29,8	29,8	34,4	31,9
1979	258,1	43,2	45,6	43,3	32,5	27,3	34,3	31,9
1980	257,9	41,7	45,5	43,7	36,5	25,0	33,8	31,7
1981	256,8	40,1	44,6	44,0	39,0	24,4	32,5	32,2
1982	256,5	38,8	43,8	44,2	40,8	26,2	30,4	32,3
1983	256,3	37,6	42,6	44,5	41,7	28,9	28,4	32,6
1984	256,9	37,0	41,3	44,8	42,5	31,9	26,4	33,0
W odsetkach								
1970 ^{a/}	100,0	18,8	15,5	11,1	15,3	14,3	13,3	11,7
1975	100,0	18,4	17,9	14,7	10,1	13,9	13,0	12,0
1976	100,0	18,1	17,9	15,8	9,8	13,3	13,1	12,0
1977	100,0	17,6	17,9	16,6	10,5	12,2	13,0	12,2
1978	100,0	17,5	17,6	16,5	11,5	11,5	13,2	12,2
1979	100,0	16,7	17,7	16,8	12,6	10,5	13,3	12,4
1980	100,0	16,2	17,6	16,9	14,2	9,7	13,1	12,3
1981	100,0	15,6	17,4	17,1	15,2	9,5	12,7	12,5
1982	100,0	15,1	17,1	17,2	15,9	10,2	11,9	12,6
1983	100,0	14,6	16,6	17,4	16,3	11,3	11,1	12,7
1984	100,0	14,4	16,1	17,4	16,5	12,4	10,3	12,9

a/Wyniki NSP z 8 XII 1970 r.

Tabl.26. Kobiety w wieku rozrodczym według grup wieku /dok./
B. Stan w dniu 30 VI

Lata	Kobiety w wieku lat							
	15-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
	w tysiącach							
Ogółem								
1970 ^{a/}	245,2	46,1	38,0	27,2	37,5	35,1	32,6	28,7
1975 ^{a/}	262,6	48,2	47,0	38,7	26,5	36,5	34,1	31,6
1976 ^{a/}	263,8	48,1	47,2	40,4	26,3	35,8	34,3	31,7
1977 ^{a/}	264,8	46,4	47,3	44,1	27,8	32,3	34,5	32,3
1978 ^{a/}	259,7	45,0	46,5	43,6	28,8	30,4	34,0	31,4
1979	259,2	44,4	45,6	43,1	31,2	28,6	34,4	31,9
1980	257,3	40,9	45,1	43,8	37,7	24,7	33,2	31,9
1981	257,7	41,0	45,0	44,0	37,8	24,7	33,2	32,0
1982	256,6	39,4	44,3	44,1	39,9	25,3	31,4	32,2
1983	256,7	38,1	43,6	44,2	41,3	27,6	29,4	32,5
1984	256,5	37,2	42,0	44,6	42,1	30,4	27,4	32,8
Miasta								
1970 ^{a/}	119,0	22,6	19,7	14,3	18,2	16,8	15,0	12,4
1975 ^{a/}	134,9	21,3	26,0	23,1	14,8	18,3	16,6	14,8
1980	137,6	19,2	23,0	25,0	23,3	14,6	17,1	15,4
1981	138,5	19,6	22,7	25,0	23,3	14,7	17,2	16,0
1982	138,9	18,7	22,4	24,9	24,4	15,6	16,5	16,4
1983	139,7	17,9	22,1	24,8	25,1	17,3	15,9	16,6
1984	139,8	18,0	20,7	24,4	25,4	19,3	15,2	16,8
Wieś								
1970 ^{a/}	126,2	23,5	18,3	12,9	19,3	18,3	17,6	16,3
1975 ^{a/}	127,7	26,9	21,0	15,6	11,7	18,2	17,5	16,8
1980	119,7	21,7	22,1	18,8	14,4	10,1	16,1	16,5
1981	119,2	21,4	22,3	19,0	14,5	10,0	16,0	16,0
1982	117,7	20,7	21,9	19,2	15,5	9,7	14,9	15,8
1983	117,0	20,2	21,5	19,4	16,2	10,3	13,5	15,9
1984	116,7	19,2	21,3	20,2	16,7	11,1	12,2	16,0

^{a/}Według szacunku.

Obserwując zmiany w zbiorowościach częściowych kobiet w wieku rozrodczym zachodzące z roku na rok łatwo zauważyć, że grupa najmłodsza w wieku 15-19 lat, począwszy od 1975 r. zmniejszyła do roku 1984 swą liczebność blisko o 1/4. Powiększając się do 1977 liczebności najaktywniejszych rozrodczo grup kobiet w wieku 20-24 lat i 25-29 lat - od tegoż roku rozpatrywane łącznie - "szozupleją". Począwszy od 1975 r. natomiast nieustannie wzrasta liczebnie grupa wieku 30-34 lat. Wahanie liczebności, ze spadającej do 1981 r. na rosnącą w dalszych latach, znamionują grupę kobiet w wieku 35-39 lat. Grupa wieku 40-44 lata od 1977 r. zmniejsza stan, zaś grupa ostatnia w wieku 45-49 lat, w zasadzie utrzymuje niemal stałą liczebność z minimalną tendencją rosnącą.

W tablicach 26 część B i w tabl. 27 zestawiono dane z podziałem na miasta i wieś /za lata, dla których uzyskano podstawę szacunku/, umożliwiające zarówno dokładniejszą analizę zmian w strukturze wieku kobiet jak i stanowiące podstawę do obliczeń płodności częściowej.

Są to bowiem informacje według stanu w dniu 30 czerwca a więc w połowie każdego roku kalendarzowego, w odróżnieniu od zamieszczonych w poprzednich tablicach według stanu w końcu roku.

Tabl.27. Dynamika i struktura kobiet w wieku rozrodczym

Stan w dniu 30 VI

Lata	Kobiety w wieku lat								
	15-49		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
	rok poprze- dni= =100	w odsetkach							
Ogółem									
1970	x	100,0	18,8	15,5	11,1	15,3	14,3	13,3	11,7
1975	x	100,0	18,4	17,9	14,7	10,1	13,9	13,0	12,0
1976	100,5	100,0	18,2	17,9	15,3	10,0	13,6	13,0	12,0
1977	100,4	100,0	17,6	17,9	16,7	10,4	12,2	13,0	12,2
1978	98,1	100,0	17,3	17,9	16,8	11,1	11,7	13,1	12,1
1979	97,8	100,0	17,1	17,6	16,6	12,1	11,0	13,3	12,3
1980	99,3	100,0	15,9	17,5	17,0	14,7	9,6	12,9	12,4
1981	100,2	100,0	15,9	17,4	17,1	14,7	9,6	12,9	12,4
1982	99,6	100,0	15,4	17,3	17,2	15,5	9,9	12,2	12,5
1983	100,0	100,0	14,8	17,0	17,2	16,1	10,8	11,4	12,7
1984	99,9	100,0	14,5	16,4	17,4	16,4	11,8	10,7	12,8
Miasta									
1970	x	100,0	19,0	16,6	12,0	15,3	14,1	12,6	10,4
1975	x	100,0	15,8	19,3	17,1	11,0	13,5	12,3	11,0
1980	x	100,0	14,0	16,7	18,2	16,9	10,6	12,4	11,2
1981	100,7	100,0	14,2	16,4	18,1	16,8	10,6	12,4	11,5
1982	100,3	100,0	13,5	16,1	17,9	17,6	11,2	11,9	11,8
1983	100,6	100,0	12,8	15,8	17,7	18,0	12,4	11,4	11,9
1984	100,1	100,0	12,9	14,8	17,4	18,2	13,8	10,9	12,0
Wieś									
1970	x	100,0	18,6	14,5	10,2	15,3	14,5	14,0	12,9
1975	x	100,0	21,1	16,4	12,2	9,2	14,3	13,7	13,1
1980	x	100,0	18,1	18,5	15,7	12,0	8,4	13,5	13,8
1981	99,6	100,0	18,0	18,7	15,9	12,2	8,4	13,4	13,4
1982	98,7	100,0	17,6	18,6	16,3	13,2	8,2	12,7	13,4
1983	99,4	100,0	17,3	18,4	16,6	13,8	8,8	11,5	13,6
1984	99,7	100,0	16,5	18,2	17,3	14,3	9,5	10,5	13,7

Liczba kobiet w wieku rozrodczym w miastach niezmiennie wzrastała, podczas gdy na wsi podniosła się minimalnie w latach 1970-75, aby następnie z roku na rok maleć. Jest to wynik migracji ze wsi do miast kobiet w wieku najwyższej płodności, co stanowi o zmniejszeniu rodności w ogóle, gdyż maleje potencjał rozrodczy na wsi charakteryzującej się przecież wysoką płodnością zaś w miastach przyrost liczby potencjalnych matek "z imigracji" nie powoduje takiego przyrostu urodzeń jaki miałby miejsce na wsi, wskutek niższej płodności kobiet miejskich.

Należy zwrócić przy tym uwagę że udziały trzech najpłodniejszych grup wieku: 20-24, 25-29 i 30-34 lata w ogólnej liczbie kobiet w wieku rozrodczym na początku analizowanego okresu /1970 r./ wynosiły w miastach 43,9 % podczas gdy na wsi 40,0 %. Po 10 latach udziały te wzrosły odpowiednio do 51,8 % i 46,2 %, a po dalszych 4 latach w miastach odsetki kobiet w tych 3 grupach stanowiły już 50,8 % a na wsi 49,8 % - znacznie się do siebie zbliżając, co może stanowić pewien sygnał o zahamowaniu odpływu ze wsi tych generacji kobiet /a nawet o częściowym być może odwróceniu się kierunku ich migracji ?/

Znaczne różnice w partycytacji najmłodszej grupy wieku rozrodczego: 15-19 lat zachodzą między miastami i wsią, gdyż w miastach mieści się w granicach 12,8 - 19,0 % a na wsi w przedziale 16,5-21,1 %, mimo, iż w liczbach absolutnych trwa stała dominacja wsi.

W grupie wieku 35-39 lat, jeszcze dość aktywniej rozrodczo, miasta mają wyższe z zasady udziały niż wieś, natomiast odwrotna sytuacja występuje w grupie następnej: 40-44 lata, o mniej już płodności. Ostatnia grupa, kończąca wiek płodności - 45-49 lat, nieco wyższą ma partycypację na wsł od udziału w miastach.

Mając określoną sytuację w liczbie i strukturze wieku kobiet będących w wieku płodności można zorientować się jaki był wpływ zmian w tych wielkościach na wielkość i natężenie urodzeń w analogicznym okresie.

Współczynniki płodności kobiet

Przechodząc do analizy tendencji zmian w płodności kobiet w województwie opolekim przypomnijmy, iż prócz wpływu struktury wieku na stopę płodności istotną rolę przypisuje się proporcji kobiet zamężnych w wieku rozrodczym, aktywności zawodowej, poziomowi wykształcenia, charakterowi miejsca zamieszkania, przynależności do określonej grupy społecznej czy też zawodowej. Nie dla wszystkich tych elementów osiągalne są skorelowane informacje, co ograniczy zasięg analizy płodności do związków podstawowych.

Rozwój płodności kobiet /pozostających w związkach małżeńskich jak i poza nimi/ w województwie opolekim w ostatnim 15-leciu prezentuje tabl.28.

Tabl.28. Płodność kobiet

Lata	Urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku lat							
	15-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
Ogółem								
1970	66,6	30,8	172,4	134,7	79,8	37,9	11,5	1,0
1975	68,3	30,9	168,1	133,4	70,4	35,0	11,4	0,4
1976	69,6	33,5	171,3	131,5	69,7	33,0	9,7	0,3
1977	69,4	30,4	172,5	125,9	68,4	31,4	8,5	0,6
1978	68,3	33,1	165,5	126,5	65,5	28,5	8,2	0,4
1979	72,2	33,8	176,1	130,2	67,8	29,9	8,6	0,4
1980	73,2	32,9	178,7	135,2	67,9	31,8	7,5	0,6
1981	72,2	34,5	179,3	133,1	64,9	28,6	6,9	0,5
1982	74,9	35,3	183,7	134,1	69,7	30,3	7,4	0,3
1983	77,5	37,4	185,6	143,2	71,6	31,8	6,2	0,6
1984	76,1	37,8	182,2	141,2	71,7	29,2	6,4	0,8
Miasta								
1970	55,7	25,5	145,5	109,8	60,2	26,4	7,9	0,6
1975	59,3	25,9	130,0	115,3	58,7	26,3	7,4	0,5
1976	61,8	31,1	136,6	112,7	60,6	26,4	6,5	0,1
1977	61,8	32,3	137,8	108,5	60,1	24,6	6,4	0,3
1978	60,9	30,9	136,4	106,7	58,5	22,6	6,5	0,2
1979	64,5	31,8	151,2	108,5	58,5	26,5	5,8	0,4
1980	64,7	29,5	153,2	121,5	58,0	23,9	5,7	0,5
1981	65,1	29,7	159,4	121,5	56,8	24,0	5,7	0,4
1982	64,6	31,0	155,4	118,2	60,1	26,1	5,6	0,3
1983	68,4	32,9	164,8	133,7	62,2	26,4	5,2	0,4
1984	66,1	36,3	160,3	127,7	63,2	24,6	5,5	0,7

Tabl. 28. Płodność kobiet /dok./

Lata	Urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku lat							
	15-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
Wiesć								
1970	76,4	36,7	200,0	160,3	97,4	48,0	14,4	1,2
1975	77,5	34,9	213,1	159,1	84,1	43,3	15,1	0,4
1976	77,9	35,4	214,1	159,4	82,1	39,6	12,7	0,5
1977	77,6	34,2	214,2	151,8	80,9	38,6	10,5	0,8
1978	76,6	34,7	198,9	157,2	76,8	35,0	10,0	0,7
1979	80,9	35,4	203,1	165,3	83,6	34,0	11,4	0,5
1980	82,8	35,8	205,5	153,4	84,3	42,3	9,4	0,7
1981	81,5	38,8	199,7	118,4	77,9	35,3	8,1	0,5
1982	87,0	39,3	212,7	154,7	84,7	37,0	9,3	0,3
1983	88,0	41,0	204,7	155,0	86,0	40,8	7,2	0,7
1984	87,7	39,1	202,2	157,3	84,4	37,1	7,5	0,9

Ogólny współczynnik płodności w całym okresie 1970-1984 miał tendencję rosnącą z 66,6 do 76,1 urodzeń na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat, a więc częstość urodzeń zwiększyła się o 9,5 czyli o 14,3 %. Ta sama tendencja do wzrostu natężenia urodzeń odnosiła się do grup wieku: 15-19 lat /o 22,7 %/, 20-24 lat /o 5,7 %/, 25-29 lat /o 4,8 %/, natomiast w starszych grupach wieku rozrodczego w zasadzie współczynniki częściowe płodności charakteryzuje już spadek poziomu. Wprawdzie w grupie wieku 30-34 lata obserwuje się wahania współczynnika, który spada z 79,8 do 64,9 w 1981 r. aby następnie ponownie wzrosnąć do 71,7 w roku 1984, ale w pozostałych spadek ten - z niewielkimi już wahaniami - jest raczej zdecydowany.

Taki układ kierunkowy wskazuje na trwający proces przyspieszania i kończenia prokreacji we wcześniejszych latach wieku rozrodczego.

W miastach przyrost współczynnika płodności wyniósł 10,4 na 1000 kobiet w wieku rozrodczym czyli 18,7 %. Tak silny wzrost poziomu ogólnej częstości urodzeń wynika z mocno zarysowanej tendencji w czterech młodszych grupach wieku rozrodczego kobiet, przy czym współczynniki częściowe w przedziale 15-19 lat podniosły poziom o 48,2 %, w przedziale 20-24 lat - o 10,2 %, w grupie 25-29 lat - o 16,3 % i w grupie 30-34 lata - o 5,0 %. Niewielkie wahania częstości urodzeń notuje się wśród kobiet miejskich w wieku 35-39 lat a zdecydowany spadek, bo o blisko 30 % urodzeń, wykazuje grupa 40-44 lata i znaczne wahania częstości urodzeń charakteryzują ostatnią grupę wieku rozrodczego kobiet w miastach - zbliżając się do zupełnej przypadkowości.

Na wsi miał miejsce również wzrost poziomu płodności o 11,3 urodzeń na 1000 kobiet, tj. o 14,8 % między skrajnymi latami analizowanego okresu. Wynikał on z niezbyt silnego przyrostu urodzeń w najmłodszym przedziale: 15-19 lat i takiegoż w wieku 20-24 lata, co przy różnokierunkowych minimalnych zmianach płodności grupy 25-29 lat i spadku częstości urodzeń w pozostałych, starszych grupach wieku rozrodczego w powiązaniu ze zmianami struktury tego wieku na wsi, dało wskazany efekt. Na uwagę zasługuje fakt, że we wszystkich przedziałach wieku płodność kobiet wiejskich plasuje się na wyższym poziomie aniżeli w miastach.

Rozpatrując natężenie urodzeń według wieku matek i potencjalnych matek potwierdza się, iż najwyższe jest ono w wieku 20-24 lata, przy czym na wsi w granicach 25-65 % wyższe niż w miastach. Następnym przedziałem wieku, z kolei o niższym od poprzedniego w granicach 20-28 % poziomie płodności, są lata 25-29; trzecią co do ważności dla płodności jest grupa wieku 30-34 lata ze stopą płodności niższą o ok. 50 % od poprzedniej, a następnie w takim samym stopniu, bo o ok. 50 % niższą płodnością, plasują się kolejno przedziały 35-39 lat i 15-19 lat. Niewielkie i coraz mniejsze znaczenie dla płodności ogólnej mają współczynniki częściowe z przedziałów 40-44 i 45-49 lat.

Jak więc można wnioskować, zmiany w częstości urodzeń według grup wieku kobiet wskazują na zwiększenie się poziomu płodności, skrócenie cyklu prokreacyjnego oraz odstępów intergenetycznych, co stanowi skutek zarówno wyraźnego planowania zdążającego do szybkiego zakończenia procesu tworzenia 2-3 dziecięcych rodzin ze strony zakładających je małżeństw jak i wynik zmian w strukturze wieku kobiet w okresie rozrodczym w miastach i na wsi.

Standaryzacja współczynników płodności

Aby uzyskać potwierdzenie każdej z tych tez dokonajmy analizy zmian rzeczywistej płodności między końcowymi latami omawianego okresu eliminując w drodze standaryzacji wpływ zmian w strukturze wieku rozrodczego kobiet, a następnie analizy wpływu tych zmian na poziom płodności przedstawiemy poniżej.

Grupy wieku	Współczynniki płodności /na 1000 kobiet danej grupy wieku/		Struktura wieku rozrodczego kobiet		Wielkości obliczone /faktyczne/		Wielkości obliczone /hipotetyczne/	
	1970	1984	1970	1984	1970	1984	$W_o \frac{\ln}{\sum \ln}$	$W_u \frac{10}{\sum 10}$
	W_o	W_u	$\frac{10}{\sum 10}$	$\frac{\ln}{\sum \ln}$	$W_o \frac{10}{\sum 10}$	$W_u \frac{\ln}{\sum \ln}$		
15-19 lat	30,8	37,8	0,188	0,145	5,790	5,481	4,666	7,106
20-24	172,4	182,2	0,155	0,164	26,722	29,881	26,722	28,241
25-29	134,7	141,2	0,111	0,174	14,952	24,569	23,438	15,673
30-34	79,8	71,7	0,153	0,164	12,209	11,759	13,087	10,970
35-39	37,9	29,2	0,143	0,118	5,420	3,446	4,472	4,176
40-44	11,5	6,4	0,133	0,107	1,530	0,685	1,231	0,851
45-49 lat	1,0	0,8	0,117	0,128	0,117	0,102	0,128	0,094
Razem	x	x	1,000	1,000	66,740	75,923	72,544	67,111
			$\sum \frac{10}{\sum 10}$	$\sum \frac{\ln}{\sum \ln}$	$\sum W_o \frac{10}{\sum 10}$	$\sum W_u \frac{\ln}{\sum \ln}$	$\sum W_o \frac{\ln}{\sum \ln}$	$\sum W_u \frac{10}{\sum 10}$

$$I_w = \frac{75923}{66740} \times 100 = 113,8 \%$$

Indeks wszechstronny wskazuje iż zarówno zmiany w poziomie płodności jak i w strukturze wieku rozrodczego kobiet spowodowały wzrost częstości urodzeń w 1984 r. w porównaniu do 1970 r. o 13,8 %. Eliminując wpływ zmian struktury wieku rozrodczego kobiet, poziom płodności wzrósłby w województwie tylko o 0,6 % przy założeniu stałej struktury wieku z 1970 r., zaś przy przyjęciu jako stałej struktury z 1984 r. - poziom tej płodności wzrósłby o 3,2 % jak w rachunku:

$$I_{s70} = \frac{67111}{66740} \times 100 = 100,6 \%; I_{s84} = \frac{75923}{73544} \times 100 = 103,2 \%$$

Natomiast zmiany w strukturze wieku rozrodczego kobiet, spowodowałyby wzrost ogólnego poziomu płodności o 10,2 %, przyjmując jako niezmienną płodność częściową z 1970 r. a o 13,1 % zakładając jako stałą płodność częściową z roku 1984 według obliczenia:

$$I_{p170} = \frac{73544}{66740} \times 100 = 110,2 \%; I_{p184} = \frac{75923}{67111} \times 100 = 113,1 \%$$

Oznacza to, że na częstość urodzeń większy wpływ miały zmiany strukturalne wieku kobiet aniżeli rzeczywisty wzrost aktywności rozrodczej w całej zbiorowości kobiet w wieku reprodukcyjnym. Nie mniej w pierwszych trzech, najmłodszych grupach wieku: 15-29 lat natężenie urodzeń wzrosło wyraźnie, a jednocześnie udział 2 - 4 /20-34 lat/ grup wieku kobiet, a więc najaktywniejszych rozrodczo, podwyższył się zdecydowanie, co potwierdza m.in. tezę o tendencji do skracania cyklu rozrodczego i kończenia w młodszym wieku procesu tworzenia pełnej rodziny. Taki proces powoduje skracanie się przerw intergeneracyjnych, na co ma też pewien wpływ polityka pronatalistyczna państwa, a m.in. wprowadzenie płatnych urlopów wychowawczych dla matek pracujących. Dla porównania stopy płodności ze średnimi w kraju przytoczono współczynniki ogólnej płodności kobiet w tabl.29.

Tabl.29. Współczynniki płodności ogólnej

Lata	Urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat							
	ogółem		miasta		wieś		różnice między miastami i wsią	
	Polska	woj. opolskie	Polska	woj. opolskie	Polska	woj. opolskie	Polska	woj. opolskie
1970	64	67	51	56	79	76	28	20
1975	71	68	59	59	90	78	31	19
1976	74	70	63	62	92	78	29	16
1977	73	69	62	62	90	78	28	16
1978	73	68	63	61	91	77	28	16
1979	76	72	66	65	92	81	26	16
1980	76	73	66	65	94	83	28	18
1981	75	73	65	65	92	82	27	17
1982	77	75	66	65	97	87	31	22
1983	79	78	70	68	95	88	25	20
1984	77	76	67	66	93	88	26	22

Tendencja wzrostowa współczynników ogólnej płodności kobiet cechuje zarówno zbiorowość ogólnokrajową jak i opolską, jednakże częstości urodzeń w tej ostatniej, z wyjątkiem roku 1970, utrzymują się na minimalnie niskim poziomie w granicach 1-5 urodzeń ogółem na 1000 potencjalnych i rzeczywistych matek w wieku 15-49 lat. W miastach różnice te są mniejsze /1-2 urodzeń/ a na wsi znacznie większe /o 3 do 14 urodzeń/ na niekorzyść zbiorowości opolskiej. Rozwartość "noży" między poziomem płodności w miastach i na wsi wynosi w skali kraju 25-31 urodzeń /tj. ponad 1/3 wartości współczynnika ogólnego/, zaś w skali wojewódzkiej 16-22 /tj. poniżej 1/4 wartości stopy ogólnej urodzeń na korzyść współczynników miejskich. Jest przy tym charakterystyczne, że od 1981 roku respektów ta w obu zbiorach wzrosła, co mogłoby wskazywać na zahamowanie odpływu ze wsi najmłodszych roczników kobiet, których aktywność rozrodcza na wsi staje się wyższa aniżeli w miastach.

Współczynniki dzietności

Miernikiem aktywności rozrodczej, obok współczynnika płodności jest współczynnik dzietności, który określa liczbę dzieci wydanych na świat przez 1 kobietę w ciągu pełnego okresu rozrodczego. Jest to oczywiście konstrukcja teoretyczna odnosząca liczbę dzieci urodzonych w danym okresie /np. roku/ do liczby kobiet będących w tym czasie w wieku zdolności rozrodczej, nie mniej jest dobrą syntetyczną charakterystyką aktywności w procesie reprodukcji. W tabl. 30 zestawiono współczynniki dzietności w Polsce i w województwie z podziałem na miasta i wieś.

Tabl.30. Współczynnik dzietności ogólnej

Lata	Ogółem		Miasta		Wieś		Różnice między miastami i wsią	
	Polska	województwo	Polska	województwo	Polska	województwo	Polska	województwo
1970	2,200	2,341	1,710	1,875	2,885	2,790	1,175	915
1975	2,270	2,248	1,770	1,820	3,180	2,750	1,410	930
1976	2,302	2,245	1,835	1,870	3,204	2,719	1,369	849
1977	2,230	2,203	1,799	1,850	3,092	2,655	1,293	805
1978	2,205	2,138	1,797	1,809	3,042	2,567	1,245	758
1979	2,280	2,234	1,930	1,913	2,885	2,666	955	753
1980	2,276	2,273	1,928	1,961	2,908	2,657	980	696
1981	2,235	2,239	1,909	1,988	2,829	2,543	920	555
1982	2,336	2,304	1,969	1,958	3,022	2,662	1,053	704
1983	2,416	2,382	2,137	2,128	2,905	2,677	768	549
1984	2,372	2,347	2,095	2,092	2,850	2,642	755	550

Przeciętny poziom dzietności w całej Polsce w badanym okresie jest wyższy nieco od opolskiego /z wyjątkiem 1970 r./ i mieści się w przedziale 2,2-2,4 urodzeń na 1 kobietę w wieku rozrodczym w ciągu całego okresu rozrodczego, podczas gdy w województwie opolskim granice te wynoszą 2,1-2,4 urodzeń dzieci na potencjalną matkę. Odminną sytuację notuje się w miastach, które na Opolszczyźnie mają częściej wyższy poziom współczynnika dzietności aniżeli w całym kraju, przy czym rozpiętości ich mieszczą się w granicach: w województwie od 1,8-2,1, w kraju od 1,7-2,1. Dominujący natomiast poziom w całym okresie mają wiejskie współczynniki dzietności ogólnokrajowe nad wojewódzkimi, których skala mieści się odpowiednio w przedziałach: 2,9-3,2 i 2,5-2,8 żywo urodzonych dzieci na 1 kobietę w wieku rozrodczym.

Oznacza to, że aktywność rozrodcza w miastach całego kraju jest niższa, co wiąże się ze znacznie wyższą urbanizacją i wyższym udziałem ludności zamieszkującej wielkie miasta, gdzie płodność jest na ogół niska, aniżeli w miastach woj. opolskiego. Natomiast niższe niż w kraju współczynniki dzietności charakteryzujące aktywność rozrodczą na wsi opolskiej oznaczają jak się wydaje wyższy stopień "urbanizacji" wsi województwa i pod tym względem. Mówią o tym również różnice między wielkościami współczynników dzietności w miastach i na wsi, które są znacznie wyższe w skali ogólnokrajowej aniżeli w wojewódzkiej.

Zanotować wypada, że różnice te systematycznie maleją przy czym w Polsce ich skrajne wartości przypadają tak jak i w woj. opolskim na lata: maksimum - 1975, minimum 1983, a poziom różnic spada w kraju z 1,410 do 0,768 /czyli o 46 %/, a w województwie z 0,930 do 0,549 czyli o 41 %.

Reprodukcja

Współczynnik reprodukcji brutto jest również miernikiem aktualnej płodności, który wyraża liczbę żywo urodzonych dzieci płci żeńskiej, przypadającą na jedną kobietę znajdującą się w wieku rozrodczym. Otrzymujemy wartość tego współczynnika przez pomnożenie współczynnika dzietności przez udział dziewcząt w ogólnej liczbie urodzeń, która to wielkość jest niemal constans i oscyluje wokół 0,484. Jeśli wartość współczynnika reprodukcji wynosi 1,000 oznacza to, że aktualna płodność zapewnia reprodukcję prostą, gdyż liczba urodzonych córek równa się liczbie rodzących je matek; wartość wyższa od jedności oznacza reprodukcję rozszerzoną, niższa zaś - zawężoną. Rozpatrzmy ich zmiany w analizowanym okresie.

Tabl. 31. Współczynniki reprodukcji brutto

Lata	Ogółem		Miasta		Wieś		Różnice między miastami i wsią	
	Polska	woje- wódz- two	Polska	woje- wódz- two	Polska	woje- wódz- two	Polska	woje- wódz- two
1970	1,064	1,133	0,832	0,904	1,389	1,356	557	452
1975	1,096	1,084	0,855	0,867	1,537	1,337	682	470
1976	1,114	1,079	0,888	0,902	1,554	1,302	666	400
1977	1,079	1,059	0,868	0,884	1,502	1,289	634	405
1978	1,069	1,037	0,872	0,887	1,476	1,245	604	358
1979	1,104	1,083	0,939	0,928	1,398	1,293	459	365
1980	1,108	1,107	0,939	0,953	1,416	1,294	477	339
1981	1,086	1,088	0,928	0,966	1,375	1,236	447	270
1982	1,133	1,117	0,954	0,962	1,472	1,310	518	348
1983	1,174	1,159	1,039	1,035	1,415	1,304	376	269
1984	1,151	1,139	1,014	1,012	1,388	1,287	374	275

Poziom wartości współczynników reprodukcji brutto dla Polski nieco przekraczający 1,000 utrzymuje się przez cały analizowany okres i jest minimalnie wyższy od wojewódzkiego, przy czym obydwa charakteryzuje słaba tendencja rosnąca. Oznacza to umocnienie się sytuacji rozrodczej na poziomie reprodukcji prostej w obu zbiorowościach /po 1981 roku/. W miastach wartości współczynników reprodukcji układają się do 1982 r. poniżej jedności, lecz nie wprowadza to obawy o zawężenie reprodukcji ludności miejskiej w kraju i województwie zwłaszcza, że osiąga i przekracza tę wartość /1,000/ po tym roku.

Na wsi wartości współczynników reprodukcji w skali kraju wahają się od 1,375-1,554, co oznacza już wysoki poziom płodności zapewniający rozszerzoną reprodukcję ludności, zaś na Opolszczyźnie

granice wartości tych współczynników zawierają się między 1,236-1,356, co oznacza umiarkowaną reprodukcję rozszerzoną.

Rozpiętości pomiędzy wartościami współczynników reprodukcji brutto w miastach i na wsi utrzymują się na poziomie znacznie wyższym w całej Polsce /od 682-376/ aniżeli w województwie opolskim /470-269/, co jak się wydaje, ma związek z wyższą "urbanizacją" wsi na Opolszczyźnie, a być może też z sytuacją ekonomiczną i poziomem życia nieco przewyższającym średnią ogólnopolską, jeśli przyjąć, że na rozrodzość największy wpływ wywiera czynnik gospodarczy, a dopiero później takie czynniki jak poziom wykształcenia, kultury rodzaj wierzeń, poglądy itp.

Nie wnosząc nowych istotnych wartości poznawczych jest miara poziomu aktualnej płodności w postaci współczynnika reprodukcji netto, tj. relacji liczby urodzeń córek do liczby kobiet pomniejszonej o współczynniki umieralności kobiet w wieku rozrodczym, stąd nie dokonano odpowiednich obliczeń tych współczynników.

Dynamika demograficzna

Natomiast, rzadko wprawdzie stosowaną lecz ciekawą miarą jest współczynnik dynamiki demograficznej określany również jako współczynnik prężności demograficznej, który jest relacją liczby urodzeń przypadających na 1 zgon. Jest to więc syntetyczny miernik reprodukcji określający zastępowalność pokoleń; na jego podstawie można wnioskować czy daną populację cechuje progresywny, regresywny czy też stacjonarny charakter rozwoju. Obliczenia wartości tego współczynnika zawiera tabl.32.

Tabl.32. Współczynniki dynamiki demograficznej

Lata	Na 1 zgon przypada urodzeń żywych							
	ogółem		miasta		wieś		różnica między miastami i wsią	
	Polska	województwo	Polska	województwo	Polska	województwo	Polska	województwo
1970	2,046	2,311	1,909	2,401	2,177	2,256	-268	145
1975	2,168	2,379	2,103	2,602	2,239	2,231	-136	371
1976	2,204	2,344	2,166	2,620	2,247	2,152	-81	468
1977	2,117	2,306	2,110	2,550	2,125	2,130	-15	420
1978	2,050	2,148	2,059	2,413	2,039	1,957	20	456
1979	2,130	2,267	2,160	2,529	2,096	2,072	64	457
1980	1,978	2,086	1,994	2,306	1,959	1,923	35	383
1981	2,063	2,283	2,086	2,496	2,035	2,114	51	382
1982	2,097	2,232	2,101	2,363	2,092	2,129	9	234
1983	2,063	2,212	2,073	2,369	2,050	2,088	23	281
1984	1,916	2,115	1,901	2,280	1,935	1,989	-34	291

Interpretacja dynamiki tych współczynników jest złożona z uwagi na wpływ jaki może mieć na nie tak poziom rodności jak i poziom umieralności, nie mniej stanowią one syntetyczną ilustrację prężności rozwojowej badanych populacji.

Wartości współczynników dynamiki przeciętne dla kraju są w analizowanym odcinku czasowym, nieco niższe od wojewódzkich, oscylując w obu przypadkach wokół 2, co oznacza iż w miejsce każdej zmarłej osoby w danym roku rodziło się przeciętnie dwoje lub nieco więcej noworodków. Poziom tych współczynników w miastach całego kraju był do roku 1977 włącznie niższy aniżeli na wsi a następnie sytuacja uległa zmianie na korzyść miast.

W miastach województwa opolskiego wysokość współczynników dominowała nad ogólnokrajowymi w całym badanym okresie, przewyższając również współczynniki charakteryzujące prężność demograficzną w całej województwa i kraju, nierzadko oscylując wokół 2,5 urodzeń na 1 zgon.

Na wsi opolskiej poziom tych współczynników zbliżony był do ogólnokrajowego dla wsi /w obu zbiorowościach wyższa niż w miastach umieralność/, a zarazem występowały w obu populacjach niemal zgodne wahania ich wartości.

Jak stwierdziliśmy, charakter rozwoju demograficznego w województwie jak i w Polsce wskazuje, że składniki tego rozwoju mają wpływ na dodatnią, a więc progresywną jego tendencję.

Stąd też mamy w obydwu przypadkach do czynienia z populacjami o typie progresywnym, w których liczba zgonów jest ok. 2-krotnie niższa od liczby urodzeń w ciągu roku. Zapewniało to dynamiczny rozwój ludności Polski i województwa dotychczas i nie wskazuje aby miały nastąpić w tym względzie silniejsze zahamowania.

Zakończenie

Omówione zjawiska rodności i płodności w województwie opolskim są szkicem sytuacji w 15-letnim wycinku czasowym, wyjętym niejako z ciągłego procesu, trwającego nieprzerwanie. Stwierdzone zmiany nie mają tu etiologii o głębszym podłożu, gdyż powiązania urodzeń ze zjawiskami biologicznymi, kulturowymi a przede wszystkim społeczno-gospodarczymi wymagałyby znacznie obszerniejszych opracowań, których nawet w literaturze przedmiotu niewiele, a jeśli-to fragmentaryczne. W omówieniu zjawiska rozrodczości pominięto sprawę potencjalnych możliwości urodzeń, sprawy związane z poczęciami samodzielnymi i sztucznie poronionymi /które szacuje się na ok. 10-12 tys. rocznie w województwie/, sprawy ochrony zdrowia przyszłej matki i kobiety rodzącej a szczególnie ochrony zdrowia płodu i noworodka. /Niepokoi stagnacja współczynnika zgonów niemowląt na zbyt wysokim poziomie/. Pominięto również z uwagi na brak porównywalności i reprezentatywności materiałów liczbowych dla województwa - w ramach badań ankietowych - problem postaw prokreacyjnych w małżeństwach i poza nimi oraz wiążącej się z nim dzietności kobiet planowanej czy też oczekiwanej, regulacji urodzeń i antykoncepcji. Wydaje się również, że zawodność większości dotychczas opracowanych hipotez rozrodczości w skali kraju uzasadnia brak próby wyprowadzenia prognoz dla znaczenia niniejszej, a więc podlegającej znacznijszym wahaniom przypadkowej, zbiorowości wojewódzkiej. Wszystkie te problemy wymagają opracowań opartych na szerszokłowych badaniach. Z przedstawionych spraw z dziedziny rozrodczości w województwie opolskim wynikają ogólnejsze wnioski, a oto niektóre:

- W latach 1970-1984 przyszło na świat ponad 270 tysięcy dzieci, co pozwoliło na rzeczywisty wzrost ludności województwa o 85 tys. - po odjęciu ubytków spowodowanych zgonami i ujemnym saldem migracji o łącznej liczbie 185 tys. osób.
- Urodzenie miały w całym okresie tendencję wzrostową, którą ilustruje średnie tempo wynoszące dla ogółu ludności 1,3 %, dla ludności miast - 2,4 %, zaś dla ludności wiejskiej - 0,5 % rocznie.
- Silniejszy przyrost urodzeń w miastach miał swe źródło w napływie kobiet w wieku najwyższej płodności ze wsi do miast, a więc liczba kobiet biorących udział w procesie rozrodczym miała decydujący wpływ na poziom rodności w miastach i na wsi.
- Wśród ogółu urodzeń negatywnym zjawiskiem są urodzenia martwe i niezdolne do życia, których odsetek w latach 1970-1984 spada z 1,5 do 1,1 %, przy czym różnice w tym odsetku między miastami i wsią są różnokierunkowe a więc prawdopodobnie przypadkowe.
- Udział urodzeń ze związków pozamałżeńskich, w świetle obowiązującego prawa, oscylował wokół 5 % ogółu urodzeń, który to udział miał tendencję spadkową głównie wskutek oddziaływania zbiorowości wiejskiej z ostatnich lat /po 1981 r./.
- Podział urodzeń według płci noworodka - zgodnie z prawami biologii - preferuje chłopców, których redukcja się przeciętnie ok. 514 na każdy 1000 urodzeń.
- Na 1000 urodzeń ogółem /żywych, martwych i niezdolnych do życia/ 15-22 stanowiły urodzenia z porodów bliźniaczych i trojaczych.
- Obserwacja urodzeń według poszczególnych miesięcy w roku pozwala stwierdzić, że aktualnie "szczytowymi" miesiącami są luty - sierpień, jako dogodniejsze dla rodzących i wychowania noworodków.
- Wśród województw w kraju - Opolszczyzna nieznacznie tylko różniła się poziomem rodności od przeciętnych krajowych "dostosowując" niejako kierunki rozwoju do ogólnokrajowych.
- Sytuacja Opolszczyzny w rozrodczości - jako zbliżona do średniej dla Polski - nie wyróżniała się w latach 1970-1975 na tle przeciętnego poziomu dla krajów europejskich i niektórych samorskich, natomiast w latach 1980-1983 należała do obszarów o najwyższej rodności w świecie, w którym transformacja demograficzna zrobiła znaczne postępy.
- Zróżnicowanie współczynników urodzeń w miastach i gminach województwa opolskiego pozwala wnioskować, że w ostatnim 10-leciu /1975-1984/ na wzrost natężenia urodzeń w województwie wpływały głównie miejscowości o przewadze ludności pochodzenia napływowego, gdyż podobny wpływ miejscowości autochtonicznych ustąpił po 1980 r.
- W kolejności urodzenia dziecka u matek obniżył się przeciętny numer urodzenia z 2,26 /1970 r./

- do 2,05 /1984 r./ dla ogółu urodzeń. W miastach po przejściowym spadku z 2,03 /1970 r./ do 1,81 /1975 r./ stopniowo poziom tego współczynnika wzrastał aż do 1,93 /1984r./, podczas gdy na wsi spadek trwał do 1980 r. /z 2,43 do 2,13/, aby w 1984 r. ponownie wzrosnąć do 2,16.
- Kolejność urodzenia w korelacji z wiekiem matki wskazuje na wzrost urodzeń u matek poniżej 30 roku życia - z 69 % do 79 % wszystkich urodzeń, co jest sygnałem koncentracji urodzeń w młodszych grupach wieku rozrodczego kobiet i skracania się procesu reprodukcji w małżeństwach - silniej występującym na wsi.
 - Cechy społeczno-zawodowe matek mają widoczny wpływ na kolejność /również częstotliwość/ urodzeń, przy czym kobiety czynne zawodowo charakteryzowały w 1984 r. niższe numery kolejnego urodzenia dziecka aniżeli kobiety pozostające na utrzymaniu. Znaczne różnice w przeciętnym numerze kolejności urodzenia występowały między kobietami utrzymującymi się z działań pozarolniczych /zdecydowana przewaga liczebna 81,5 % rodzących/ a kobietami powiązаныmi z rolnictwem.
 - O płodności kobiet decyduje ich liczba i struktura wieku rozrodczego. W województwie opolskim liczba kobiet w wieku 15-49 lat po roku 1975 obniżyła się podobnie jak i odsetek w ogólnej liczbie kobiet /z 52,4 % w 1975 r. do 49,7 % w 1984 r./ lecz jednocześnie w strukturze kobiet w tym wieku wzrastał udział grup najpłodniejszych: 20-29 lat podnosząc się z 26,6 % /1970 r. / do 34,5 % /1980 r./ co w zasadzie tłumaczy wysoki poziom płodności w województwie.
 - W miastach, do których napływały ze wsi kobiety w najpłodniejszym okresie wieku rozrodczego liczba zdolnych do prokreacji wzrosła lecz udział najaktywniejszych roczników stopniowo spadał, podczas gdy na wsi począwszy od 1975 r. malała liczba potencjalnych matek a udział najaktywniejszych roczników wzrastał.
 - Takie przeproje kobiet sprawiały, że ogólny poziom płodności w województwie systematycznie wzrastał. Poziom płodności kobiet wiejskich przekraczał ok. 1/3 stopę płodności w miastach w całym 15-leciu.
 - Najwyższe częstotkowe współczynniki płodności są właściwe kobietom w wieku 20-24 lata a następnie w kolejnościach malejących kobietom z generacji: 25-29 letnich, 30-34 na przemian z 15-19 letnimi, a następnie grupom 35-39 lat, 40-44 i 45-49 lat, przy czym dwie ostatnie grupy tracą stopniowo znaczenie nie wpływając na ogólny poziom płodności w znaczącym stopniu.
 - Standaryzowane współczynniki płodności stałą strukturą wieku rozrodczego kobiet wykazały, że na poziom ogólnej stopy płodności główny wpływ miały zmiany w strukturze wieku rozrodczego kobiet a dopiero w drugiej kolejności zmiany w aktywności rozrodczej - oba czynniki szczerzą kumulowały się, dodatnio wpływając na jej wzrost.
 - Urodzenia w latach 1970-1984 spowodowały wzrost dzietności ogólnej, która w miastach Opolskich była wyższa a na wsi niższa od odpowiednich przeciętnych dla Polski.
 - Współczynniki reprodukcji brutto, będące syntetyczną miarą płodności aktualnej, przekraczały w województwie i w całym kraju poziom 1,000 co oznaczało, że każda rodząca aktualnie matkę zasługuje co najmniej jedna córka w przyszłym procesie rozrodczym a zarazem, że jest to poziom rozrodczości o charakterze reprodukcji rozszerzonej.
 - Poziom obawy natomiast poziom współczynników reprodukcji brutto w miastach, układający się poniżej 1000 lecz w 1983 roku zarówno w kraju jak i w województwie przekroczyły one ten poziom. Na wsi natomiast gwarantując rozszerzoną reprodukcję były współczynniki przekraczające permanentnie w województwie współczynnik 1,300, a w całej Polsce nawet 1,500.
 - Miara "następowalności pokoleń" lub "prężności demograficznej" stanowi współczynnik dynamiki demograficznej wyrażający stosunek liczby urodzeń do liczby zgonów w danym roku, który w województwie wahał się w granicach 2,1 - 2,4, co oznacza, że w miejsce jednego zmarłego rodzi się ponad dwoje dzieci. Wskaźniki wojewódzkie dominują nad ogólnokrajowymi.
- Stwierdzenia wynikające z dotychczasowej sytuacji w urodzeniach mogą stanowić podstawę do ostrożnie optymistycznego spojrzenia na przyszłość rozrodczości w województwie. Niemniej śledzenie dalszego rozwoju tej sytuacji należy do najważniejszych zadań demografów, szczególnie wobec ustaleń wskazujących iż migracje ze wsi do miast oraz mobilność zawodowa kobiet są czynnikami, które - obok przemian w strukturach wieku - mogą zdecydować o przyszłych kierunkach przemian w postawach prokreacyjnych kobiet.

